

ÉDES

IV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM
1982. JANUÁR—MÁRCIUS
ÁRA: 9,50 FORINT

ANYANYELVÜNK

Nemzeti művelődésünk nemes alakja, Bessenyei György és a nevét viselő nyíregyházi tanárképző főiskola, amely névadójához hűen a magyar nyelv ápolásának méltó otthona.

A tartalomból

Édesanya-nyelvünk

Így írunk mi

A nyökögés dolgában

Dohog az állampolgár

Tegeződve egyszerűbb?

Bor Ambrus: Ízes és iztelen

A helyesírási szabályzat készülő 11. kiadásáról

Mann-né logikája

Kapitalista-e a Tőkés?

Megjelenik a Magyar Tudományos Akadémia anyanyelvi, helyesírási és magyar nyelvészeti bizottságának, valamint a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak és a TIT országos magyar nyelvi választmányának támogatásával

ÉDES ANYANYELVÜNK

Megjelenik a Magyar Tudományos Akadémia anyanyelvi, helyesírási és magyar nyelvészeti bizottságának, valamint a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak és a TIT országos magyar nyelvi választmányának támogatásával

A szerkesztő bizottság elnöke:
Lőrincze Lajos

Szerkesztő bizottság:
Deme László,
Fábián Pál,
Fülöp Lajos,
Grétsy László,
Kovalovszky Miklós,
Ladó János,
Rácz Endre,
Somogyi Béla,
Szathmári István,
Szepey Gyula,
T. Urbán Ilona

Felelős szerkesztő:
Bencédy József

Szerkesztő:
Csatár Imre

A rajzokat Dallos Jenő és Kaján Tibor készítette

Szerkesztőség:
Budapest,
Münnich Ferenc u. 26.
1051

Telefon: 110-800/23 m.
Kiadja:
a Lapkiadó Vállalat

Felelős kiadó:
Siklósi Norbert igazgató

Megjelenik negyedévenként
Egy szám ára: 9,50 Ft

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hirdapkezesítő postahivataloknál és a Posta Központi Hírlapirodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-961 62 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj: fél évre 19,- forint, egy évre 38,- Ft. Külföldiek részére előfizethető a „Kultúra” Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalatnál, H-1389 Budapest, postafiók 149

Szólnoki Nyomda

Felelős vezető:
Gombkötő Béla igazgató

INDEX 25 224
HU ISSN 0139-0457

Az apród és az apródonként

A várúr vagy a várkisasszony körül kisebb-nagyobb teendőket ellátó legényekkel, *apród*-okkal ma már csak színpadon találkozhatunk. Miért mondjuk mégis, hogy a kisiskolások *apródonként* adnak össze, hogy a nagyobbak *apródonként* gyűjtögetik a MÉH számára az újságot, vagy hogy az ember — pihenésre készülvén — *apródonként* szedi össze magának nyári olvasnivalóját? Fogalomzavar, szótévesztés ez — gondolhatnánk —, hiszen mindegyik példában az *apránként* határozószó lenne helyes.

Valóban, a 10–14 éves fegyverhordozó legénykék ma már mesealakok. De az ő nevüket felidéző *apródonként* szavunk ma is él, „népi, nyelvjárásias” stílusminősítéssel köznyelvi szótáraink is tartalmazzák. Az előbbi kérdésre — röviden — azt válaszolhatnánk, hogy ez a határozószavunk kissé nyelvjárásias ízű darabja mai nyelvünknek, s ugyanúgy helyénvaló, mint a közismertebb *apránként*. De hogy érvelésünk meggyőzőbb legyen, nézzük meg röviden, hogyan is alakult ki ez az alapszavától már-már szinte teljesen elszigetelődött határozószó.

Nyelvtörténetünk során nemcsak a fegyverhordozó

fiúcskákat nevezték az *apród*-oknak. Eredetileg melléknév volt az *apród*, s mint az *apró* melléknév kicsinyítő képzős származéka 'kicsiny' jelentésben élt: *apród gyermek* (*aprod gyermek*) mondták a kicsi gyermekre még a XVIII. században is. Ez az *apró*-hoz járuló, finnugor alapnyelvi -d kicsinyítő képző több melléknévünkben megvan még ma is, pl. a *gyengéd* szeretet-ben, vagy a nyelvjárásokban ma is élő *kicsid* alakban: „Elvágta a *kicsid* ujjam, foly a piros vérem” — szóla népdal. De jónéhány helyneveinkben (*Mogyoród*, *Kömlőd*, *Barmód*) és utónevünkben is (*Emőd*, *Előd*, *Árpád*, *Csobád*). A *kisded*, *édesded*, *kerekded*, *gömbölyded* és a népnyelvi *apródad* melléknévek pedig elemismétléses formában őrzik az elmúlt századokban még aktív -d kicsinyítő képzőt.

Visszatérve az *apródonként*-ra, ez tehát az *apród* melléknév szabályos továbbképzése. Hogy nehezen ismerhető fel, azt azzal magyarázhatjuk, hogy az *apród* melléknévi jelentése fokozatosan háttérbe szorult, s melléknévként mai köznyelvünkben már csak a -d nélküli forma, az *apró* él. De szűkebbé vált az *apród* főnévi jelentésköre is, hiszen első főnévi jelentése 'kis-

gyermek' lehetett, de a 'tanuló'-t, az 'inas'-t is nevezték *apród*-nak, sőt a múlt században az 'udvarló'-t is. És persze a 'fegyverhordozó szolgá'-t szintén *apród*-nak szólították, ez a főnévi jelentés maradt legbizonyult egyébként legmaradandóbbnak. Nem csoda hát, hogy sokak nyelvérzéke ma ezzel a jelentéssel hozza kapcsolatba az *apródonként* határozószót. Pedig erre a továbbképzésre már 1255-ből van adatunk. Nyelvemlékeink, szótáraink bizonyítják, hogy az *apródonként* régebbi nyelvünkben a mainál jóval elterjedtebb lehetett. Megtaláljuk például Szenczi Molnár Albert nevezetes latin–magyar szótárában (1604.), meg későbbi klasszikusaink írásában is: „Elszört magvakból *apródonként* csirázik és nő fel a kor, mely változásokat hoz magával” — olvashatjuk Kölcseynél. „A megfigyeléseket lassan, *apródonként* gyűjtötte, minden percben valamit” — írja Kosztolányi. Mai köznyelvünkben is elő-előbukkan.

Lehet hát *apródonként* pénzt gyűjteni, *apródonként* összeadni (s persze *apránként* is), azaz 'lépésről-lépésre, kis részletekben, fokozatosan, lassanként, kicsinyenként'.

Heltainé Nagy Erzsébet

Tartalom:

Heltainé Nagy Erzsébet: Az apród és az apródonként	— — — — —	B/II
Bor Ambrus: Izes és íztelen	— — — — —	1
Kemény Gábor: Így írunk mi	— — — — —	2
Zsray Károly: Dohog az állampolgár	— — — — —	2
Simon Zoárd: Mindenki nyer?	— — — — —	2
Kovalovszky Miklós: Apák és fiúk — vagy fiak?	— — — — —	3
Sámbokréthy Péter: Pingpong és asztalitenisz	— — — — —	3
Gallasy Magdolna: Száll az ének	— — — — —	4
Csatár: Szóval esemény?	— — — — —	4
Lőrincze Lajos: Édesanya-nyelvünk	— — — — —	5
Huszár Ágnes: Szinesztéziás emlékezet	— — — — —	6
Tolcsvai Nagy Gábor: A köszönés hiányáról	— — — — —	7
Biró Ágnes: Tegeződve egyszerűbb?	— — — — —	7
Ladó János: Kapitalista-e a Tökés?	— — — — —	8
Fülöp Lajos: A gimnáziumi fakultatív anyanyelvi oktatásról	— — — — —	9
Bencédy József: Az élőszo erejével	— — — — —	9
Lőrincze Lajos: Hangsúlyozási gondok	— — — — —	10
Verekenyi Nándor: Ódó	— — — — —	10
Deme László: A nyökögés dolgában	— — — — —	11
Nyelvünk játéka	— — — — —	11
Keszler Borbála: Így készül helyesírási szabályzatunk 11. kiadása	— — — — —	13
Szemere Gyula: Milyen lesz helyesírási szabályzatunk szójegyzéke?	— — — — —	13
Pásztor Emil: Mann-né logikája	— — — — —	14
Sándorfi Géza: A játszótársam, mondd, akarsz-e lenni...?	— — — — —	14
Horváth K. József: A körúton	— — — — —	14
K. M.: Szemle	— — — — —	15
T. N. G.: Antal László: Nyelvek nyomában	— — — — —	15
Balogh Lajos: Két nyelvjárás szótár	— — — — —	16
Huszár Ágnes: Orosz nyelvű testvérlelapunkról	— — — — —	16
Postaláda	— — — — —	B/III

Nemigen játszhat ő királyszerepet, orosz nemest se Csehov-drámában, mondta Szirtes Ádám (e lap legutóbbi számában olvastam), mert az ő beszédén még mindig érezni kissé a vidéki kiejtést. Egy nyírségi munkás, aki a Hajójavítóban dolgozik Budapesten, azt panasolta (e lapnak ugyanabban a számában), hogy munkatársai megszólják tájnyelvi beszédéért.

Eszembe jut az az aszszony — kézbesítő egy vállalatnál — akit megkérdeztem, hogy somogyi-e (mert olyan ízesen beszélt), és aki látható zavarban bevallotta, hogy bizony csak somogyi, s alighanem helytelenül mondhatott valamit, már megint és még mindig helytelenül, hiszen észrevettem az ő somogyiságát. Mondta még, hogy nevetni szokták, olyankor például, ha *récé*-t mond *kacsá* helyett, holott *kacsá*-t kell mondani, nem *récé*-t, úgy illik.

Eszembe jut még (és most sűrűn anyanyelv-ügyben, mert friss az élmény), hogy nemrég kemény haraggal mondta az Írószövetség közgyűlésén Keresztúry Dezső — haragjában is palléroztan tisztán magyarul fogalmazva, kiejtésében finom dunántúliságot sejtetve, megőrzött ízt —, hogy már az írók se tudnak magyarul, a fiatalabbja pongyola, szürke, idegenes, íztelen.

Dehogyan akarom én most ezredszer előkapni a „csak tiszta forrásból”-t. És dehogyan akarok kardot rántani, a tájnyelv és népnyelv védelmében mindenkit lekasabolni, aki pestiesen beszél. (Ha beszélek, akkor magam is úgy, hadarva, csúnyán, Péchy Blanka és Deme László fülét sértőn: Budapest határán születtem, jó negyven éve vallom magam budapestinek.) De meg nem érthetem azt a közvéleményt, sőt azt az anyanyelv-tudományos álláspontot, amely szerint a budapesti nyelv a legműveltebb, az áll a legközelebb az irodalmi nyelvhez, vagy ahhoz közelítsen az irodalmi nyelv. Erőszakosan központosító, basáskodó a közvélemény, erőteljesen engedékeny a tudományos álláspont. A pesti nyelv nem ízes, és a pesti nyelv — tizennégy millió magyarból mindössze kétmillióé, és ha egy jókora sugarú köznyelv-kisugárzási kört húzunk a főváros köré, akkor is legföljebb hárommillióé — magán viseli másfél évszázad gyarmatosítás-, betelepülés-, városiasodás-történetének sok-sok csúf nyomát. A pesti beszéd és fogalmazás jócskán jelez bal-

ÍZES ÉS ÍZTELEN

jós és rossz történelmet, őriz szóban-kifejezésben német ízt, őrizi a gyorsan elért félműveltség művelkedéseit, hólyagfejű beamter-nemzedékek burjárszavait. Hogy mózeshodni, purifikálni boldogság volna, az világos (meg aztán sok új szó terem az aszfalton is, ugyane lapból veszem a példákat: „fől vagyok dobva”, „befürödtem”), de nem látni, nem bevallani, hogy ez az átkozottul központivá váló akaró köznyelv — és köznyelvből irodalmi nyelv — íztelen és szennyezett nyelv, az anyanyelvi hatalomátvétellel alkalmatlan nyelv, az nagy hiba.

Tetszetősen, talán hatásosan is háboroghatnék azon, hogy a szépen zengő beszédű Szirtes Ádám nem játszhat királyszerepet. Még egy orosz nemest se játszhat, ámbár ki tudja, mennyire művelt orosz nyelvet beszéltek azok az orosz nemesek,

amikor Csehov megírta a szerepeiket. Mondhatnám, hogy becsületsértő, népméltóságot sértő ez. Nem mondom. A vállalati kézbesítőnek is csak azt mondtam, hogy ne szégyellje a *récét*, van az olyan ízes, mint a *kacsá*, főleg akkor, ha jól fűszerezve sütik meg, ízes zsíron pirítják a pesti gáz-tűzhely pocsek sütőjében. Keresztúry Dezső bátyámmal mélységesen egyetértetek, vele együtt haragszom értünk, de biztosan nem rohanok ki Budapest ellen. Ha valamiért ki kell rohanni, akkor az ízekért. Hogy behatoljanak az íztelenbe. Nem azt kell mózeshodva támadni, ami rossz, szeplős, hanem azt támogatni minden erővel, ami jó. Nem kell minden szótárba és minden fegyverletelt tanúsító nyelv-művelő Kézikönyvbe minden ízes és ép észjárásos szó, kifejezés mögé aggályosan odaírni, hogy „nép”,

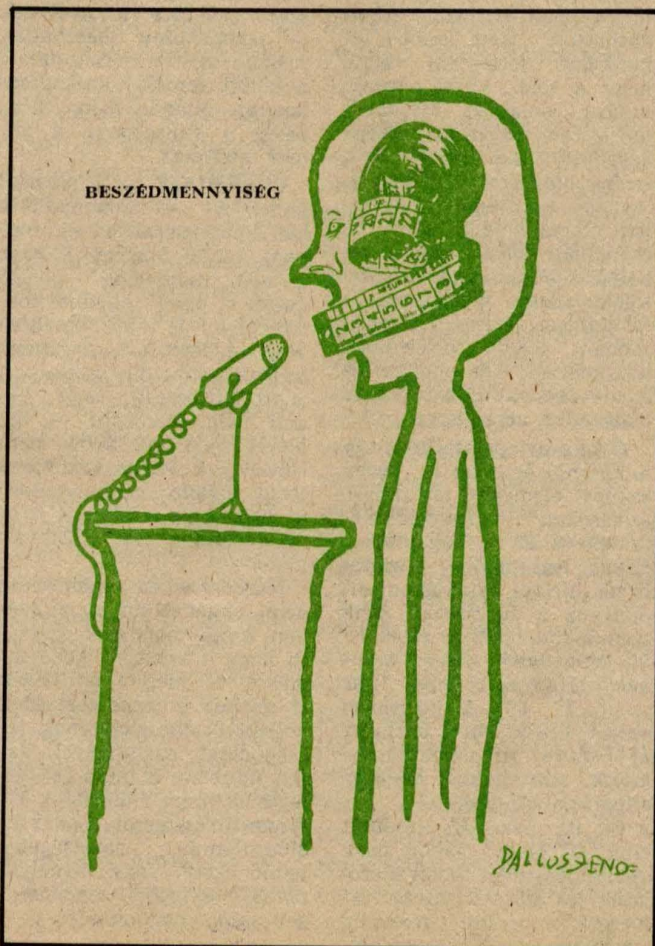
hogy „táj”. Nem kell egy bizonytalan anyanyelvi öntudat és a bocsánatosan bűnös művelkedés tévszolgálatában falusi-műveletlennek minősíteni a még tisztát, ízeset. Többen élnek falun magyarok, mint Budapesten. Miért nem írjuk nyelv-művelő könyveinkben a pestiségek címszavai mögé azt, hogy „táj”?

Talán elkanyarodom. Talán nem. A könyvkiadóban, ahol szintén ügyködöm, minden szerkesztőnek polca van, vagy rekesze egy szekrény-polcon. Ennek a neve abban a könyvkiadóban: „*fah*”. Nincs munkatársam, akit az évek folyamán meggyőztem volna arról, hogy hivatás és előkelőség okán polcot vagy rekeszt kell mondania, bármely hétfőn vagy pénteken. Ó, milyen messze vagyok itt Pesten egy nyírségi munkás, egy Szirtes Ádám gondjaitól. Maradt a *fah*. Megírtam egyszer a *fah*-ot, irodalmi hetilapunk közölte. Maradt a *fah*. Nem kanyarodtam el a tárgyamtól, mert: jellemző egy ilyen kicsike *fah* az össz- és nagybudapesti anyanyelv-közönyre, szürkeségre, általános íztelenségre. Ha egy csöpp *fah*-ügyben se lehet tisztulni, akkor hogyan teremthető legalább egy orosz kisnemes-szerep egy ízes beszédű magyar színész számára? Mivel védhető meg kiröhögők ellen egy nyírségi születésű pesti munkás? Mi módon vitatkozzék egy szerkesztő egy fiatal magyar íróval, akinek helyettesíthetetlenül szükséges az egyik novellájában az a jelző, hogy „*derb*”? Amíg ejtés és észjárás íze és „táj”, amíg *fah* a *polc*, amíg történelmi fejlődéskategória és mint ilyen megfellebbezhetetlen, jobbal nem helyettesíthető a fővárosi aluljárókból föl-, réműlettes hivatalokból leszivárgott nyelv, addig csak nagy baj van, semmilyen úton se jár a nyelv-művelés.

Szirtes Ádámnak még ennyit: Csehov-darab tévéközvetítése közben fölülvöltöttem egyszer, amikor a kitűnő színpadi beszédű színész (már nem emlékszem, hogy nemest alakított-e vagy gyalogpolgárt) irtóztató germanizmust mondott, fordító és rendező és ön maga anyanyelvi érzéke, ismerete, tudománya, színvonala szerint. Már nem emlékszem, mit mondott. Rémeset. Pestit. S nem hadakozom a pesti ellen, csak szeretnék a többségi „táj” és „nép” ízéért hadakozni.

Ha még lehet, beszélők, szerkesztők, írók, újságírók, nyelv-művelők.

Bor Ambrus

Igy írunk mi

Dohog az állampolgár

Kifejezési készségünk be-
szűkülésének tünetei közé
sorolom azt a jelenséget is,
amikor például a televízió-
ban egyes hatósági vagy
közüzemi-intézményi „ille-
tékesek” ilyen-olyan nyilat-
kozataik során minket ál-
állampolgárként emlegetnek.
Voltunk már „a lakosság”,
„a dolgozók” — mostanában
„az állampolgárok” vagyunk.

„Az állampolgárnak joga
van...” — „Az állampolgár
kötelessége is...” — mond-
ják; ami tulajdonképpen hely-
es, mert hisz az állampol-
gárnak valóban alkotmány-
szabta jogai és kötelességei
vannak. De mit kezdjek az
olyan nyilatkozatokkal, mely-
ek a tudtomra adják, hogy
„az állampolgárnak most
már nem kell hetekig vára-
kozni” —, vagy hogy „az
állampolgár panasza (kárigé-
nye) rendezésre került”, vagy
pláne: „az állampolgárok
közérzete ezért és azért je-
lentősen megjavult”?

Nincs már ügyfél, kérel-
mező, reklamáló, panaszos
avagy károsult? ...

Zsiray Károly
Budapest

Mindenki nyer?

Olvasás közben minduntan
eszembe ötlök Rejtő Je-
nő halhatatlan regényfigu-
rája, Gorcsev Iván, aki ar-
ról híres, hogy elnyerte a
Nobel-díjat — a makaó ne-
vű kártyajátékon. Manapság
derűre-borúra nyerünk,
nemcsak ilyen-olyan díjat,
hanem szinte mindent. A
kisgyerek elhelyezést nyer
az óvodában, a tankötelezett
beiskolázást nyer, az ifjú
fölvételt nyer az egyetemre,
a tudatlan felvilágosítást, a
tudós megbízást nyer, talál-
mánya alkalmazást nyer, az
ügy tisztázást, elintézését, be-
fejezést nyer, a vélemény
kifejezést nyer, a hír meg-
erősítést nyer stb. Mintha
szerencsejátékból állna egész
életünk. Csak — nyelvünk,
stílusunk nem nyer semmit!
Beszédünk, írásunk egyhan-
gúvá, hivataloskodóvá szür-
kül. Semmi okunk sincs rá,
hogy ennek a sok nyereség-
nek örüljünk.

Simon Zoárd
Tabajd

A KÖZELMÚLTBAN egyik
hetilapunk meginterjúvált
három nyelveművelőt. A be-
vezetőben a riporter ezt ír-
ja róluk: „Tekinthezem őket
akár hármaskreknak, s azt a
rádiós-televíziós nyelveművelés-
ben annyira egy követ fúj-
nak” (RTV Újság, 1981. dec. 7
—13. 3.). Mellőzzük most an-
nak megvitatását, helyénva-
ló-e három köztisztelőben
álló nyelvtudóst hármaskre-
knek nevezni, s azt is
csak „a rend kedvéért” szö-
gezzük le, hogy az idézett
mondatnak nem ártott volna
egy kis szörendi és egyévb
átfésülés, például így: „Akár
hármaskreknak is tekinthe-
tem őket, annyira egy követ
fújnak a rádiós és a televí-
ziós nyelveművelésben”.
Mindez azonban nem érne
meg egy cikket (még egy fe-
let sem). Ami miatt a pél-
dát tollhegyre tűzöm, az az
eredeti változat legvégén le-
vő egy követ fújnak kifeje-
zés.

A cikkirő, úgy tetszik, nem
ismeri elég pontosan e szó-
lásunk jelentését, hangula-
tát, használati körét, stílus-
értékét, s emiatt rosszul is
alkalmazza, nem a maga
helyén. Mert mit is jelent
az, hogy valakik egy követ
fújnak? „Azokra alkalmaz-
zuk ezt a szólást — adja
meg a választ kérdésünkre
O. Nagy Gábor nagyszerű
szólásmagyarázó könyve, a
Mi fán terem? —, akik va-
lamiben cinkosak, valami
rosszban egyetértenek, ille-
ve közösen kisütött prakti-
kákkal áskálódnak, ármány-
kodnak valaki ellen.” Azt is
mondhatjuk az ilyen embe-
rekre, hogy egy hüron pen-
dülnek, egy gyékényen árul-
nak, egy hajóban eveznek.
Ezek a szólások is rosszálló
értelműek, ha nem is annyira,
mint az egy követ fúj-
nak. (Vajon ez utóbbit azért
véljük erősebbnek a többi-
nél, mert még mindig ki-
érezzük belőle a rontást
okozó kígyóképzetét? E
szólásunknak ugyanis ez volt
az eredeti alakja: együtt
fújják a kígyókövet, ahol a
kígyó, mint rendszeren, az
alattomos gonoszságot jelké-
pezi.) Egy szó, mint száz:
az adott szövegösszefüggés-
ben nem volt stílusos ehhez
a kifejezéshez folyamodni.

VEGYÜNK szemügyre egy
másikat, hasonló jellegű pél-
dát is! Allítólag Napóleon
mondta, de az is lehet, hogy

ellensége és utóda, a res-
taurált Bourbon, XVIII. La-
jos: „Minden francia kato-
na tölténytáskájában hordja
Franciaország marsallbot-
ját”. Szólássá rövidülve:
mindenkinek a tarsolyában
ott van a marsallbot. Újabb
nyelvünkben apránként el-
homályosult ennek a mon-
dásnak az eredeti értelme,
s emiatt alakja is eltorzult:
tarsolyában hordja a mar-
sallbotot — szoktuk monda-
ni arra, aki valamilyen ok-
ból (képességei, szerencséje,
a körülmények stb. jóvoltá-
ból) szép jövő, karrier előtt
áll. És ez a marsallbot már
csak egyvalakinek a tarso-
lyában van benne, a többje-
ké — üres!... Ezért mesél-
heti el így egy tévés a pá-
lyakezésének történetét:
„Amikor megalakult a tévé-
híradó egyik vidéki szer-
kesztősége, riporterét rádió-
sok közül válogatták [in-
kább: választották ki?], és
valahogyan az én tarisz-
nyámba került a marsall-
bot” (RTV Újság, 1980.
szept. 22—28. 5.). Egy sport-
tárgyú cikkben pedig ezt ol-
vashattuk: „Nem szabad le-
hetőséget teremteni arra,
hogy a több, közel egyenlő
tudású röplabdás marakod-
jon a marsallboton” (Nép-
sport, 1979. dec. 12. 4.). Ez a
szóhasználat már teljesen el-
szakadt az eredetitől: egyet-
len marsallbotért, azaz a
csapatban még betöltetlen
helyért marakodnak a spor-
tolók. (Csak zárójelben: a
lehetőséget teremt kifejezést
jobbára pozitív értelemben
alkalmazzuk. Ide jobban il-
lett volna ez: „Nem szabad
okot adni arra, hogy...”)

Gyakran tapasztaljuk, hogy
a hasonló értelmű és / vagy
azonos elemeket tartalmazó
szólásokat, közmondásokat
összekeverik egymással.
Egyik legkitűnőbb próza-
írónk hírlapi tárcájában pél-
dával ez a furcsaság öltik
szemünkbe: „Nem estek ne-
ki, mint borjú az új kapu-
nak” (Magyar Nemzet, 1978.
szept. 17. 5.). A közismert
szólás: bámul, mint borjú az
új kapura, alighanem a ne-
kiesik, mint bolond borjú az
anyjának kifejezéssel ve-
gyült itt össze. Ez utóbbit
csak O. Nagy Gábor nagy
gyűjteményéből (Magyar szó-
lások és közmondások) is-
merem; e népies, rosszálló
árnyalatú szóláshasonlatot
olyankor használják, amikor

valaki oktalan sietséggel
vagy idétlen mohósággal
esik neki, lát neki valami-
nek (például ételnek). Vé-
gül egy kritikustól — aki
mint stilisza is a legkivá-
lók közé tartozik — a
következőket olvasom: „[A
mozinéz] Azt látja, hogy
már a második, harmadik
perc előlegezi számára az
alaptételt, amely szerint a
pokol kapui jó szándékkal
vannak kikövezve” (Filmvi-
lág, 1979. 17. 15.). A pokol
(vagy: a poklok) kapuit jól
ismerjük, akár a bibliából,
akár Kossuthtól, akár mind-
két helyről. Azt a nemzet-
közi vándormondást is elég
gyakran idézgetik, hogy a
pokol (vagy: a pokolba ve-
zető út) jó szándékkal van
kikövezve. A filmkritikában
említett „alaptétellel” vi-
szont, amely nyilván a má-
sik két mondat keresztező-
déséből jött létre, itt talál-
kozom először.

Meglehet persze, hogy az
idézett mondatok szerzői —
valamennyien hivatásos toll-
forgatók, sőt kettő közülük
igazi művésze a nyelvnek
— szándékosan használták
rosszul, illetve torzították el
a kötött formájú szókapcs-
olatokat. Szándékosan, még-
pedig a stílusirónia, a hu-
mor kedvéért.

CSAKHOGY az efféle szel-
lemesség — mondhatom-e
szellemeskedésnek? — rop-
pant kétélű fegyver. Először
is nem mindegyik olvasó
„veszi a lapot”: akadhat köz-
tük olyan is, aki komolyan
veszi a leírtakat, és vagy
bosszankodik (ha ismeri az
adott kifejezést), vagy —
ami még rosszabb! — így
jegyzí meg (ha addig nem
ismerte). Erdemes lett volna
tehát valami módon, példá-
ul idézőjelbe tétellel is nyo-
matkosítani ezt a síkváltást.

Másodszor és végül pedig
arra emlékeztetném a szó-
ban forgó mondatok szerző-
it, hogy a szólások, közmon-
dások, de még a szállóigék
is sok-sok emberi nemzedék
kollektív tapasztalatának le-
csapódásai, sűrítvényei. Va-
jon megéri-e a múlt és eset-
leges hatásért elferdíteni, ki-
facsnarítani és ezzel akarva-
akaratlanul nevetségessé
tenni őket? Vagy némelyik
olvasó szemében éppensé-
ggel saját magunkat?!

Kemény Gábor

Apák és fiúk - vagy fiak?

László Ferenc romániai zenetudós magvas és megszívlelendő felhívást küldött lapunkhoz, ezzel a címmel: *Mentsük meg a fiakat!*

„Nem személyek életét féltetem — írja —, csak egy szót — a *fiak*-ét. Mint zenei közíró, kétszer vettem védelmembe. Az egyik eset a híres *Bach-fiaké*. Biráltam a Zeneműkiadót, mert csak „külföldiül” írta helyesen kiadványa címét: *Bachs Söhne, The Sons of Bach*. Magyarul *Bach-fiúk*-at írt. A másik eset a román vadászkolindái, amelyből Bartók a Cantata profana szövegét állította össze. A magyar szakirodalomban „A szarvasá vált vadászfíúk” jelent meg a *Fii vinatori*... fordításaként; ehelyett én *vadászfiakat* javasoltam, hiszen nem gyermekfővel hagyták elszüleiket. Ezért egyesek gancsokdónak tartanak.

Amikor majd valamelyik — ma még gyermekkorú — fiam valaki *fiújává* kakasodik, attól még megmarad a László *fiak* egyikének, ha már kinőtt is a László *fiúk* korosztályából. Mindezt azért teszem szóvá, hogy kiegészítsem a rokonságviszonyokat illető szóhasználatról szóló cikkben olvasottakat (1980/1—2.). Az *ágygom* vagy a *napam* kihalása is veszteség, de már eleim elherdálták őket. A *fiakat* azonban még legtermészetesebb anyanyelvi szókinccsemhez sorolom. Ezért felelősnek érzem magam e szó sorsáért.”

László Ferenc észrevétele figyelmet érdemel. A *fiak* többes alak, mely a *fiúk*-kal szemben a „családi birtokviszonyt” is kifejezi (valakinek a fiai), mai nyelvhasználatunkból valóban kivészőben van. Nagy értelmező szótárunk közli ugyan a ritka, régies *fi* főnév többes változataiként, de a fenti különbségtételre nem utal, példákkal sem. A *fiú* címszónál sem találunk ilyen jelzést, bár a *fia* — *fiúja* használati eltérést feltűnteti.

A többes *fiak* elsorvadásának egyik oka a *fi* főnév elavulása, használatának megrikkulása lehet. Ma már többnyire csak összetételekben él (*atyafi, baromfi, úrfi*; a régi nyelvben és népies használatban: *galambfi, nyúlfi, verébfí, illetve fiaegér, fiaveréb*; családnevekben: *Péterfi, Bánffy*; stb.). Az alapszó eredeti jelentése 'hímnemű ivadék', de ké-

sőbb némi megkülönböztetés nélkül is használták, pl. 'állat kicsinye, magzatja' értelemben, mint a fenti példák jelzik. Ezt a „semleges” jelentését tükrözik a *fial, fiadzik, fiasít, fias* (koca, tojás), *fiastyúk, fiahordó; iafia*, ki *fia-borja?* szók, és kifejezések.

Mai nyelvérzékünk szerint a *fiú* elsősorban hímnemű gyermeket jelent, tehát a *férfi*-val áll szemben, s nem utal 'utód' voltára. *Fi* szavunkban ezt a korviszonyítást nem érezzük, inkább a leszármazási kapcsolatot. Ez a különbség érződik a két főnév eltérő alakú többesében is: *fiúk* — *fiak*, bár számunkra már csak homályosan. Régi nyelvünkben azonban a *fiak* volt gyakoribb, s a példák azt mutatják, hogy a *fiak* többes a *fiúk* mellett mindinkább a 'fiúivadékok, fiúutódok' je-

lentésárnyalatot vette föl, sőt általában a gyermekeket (és állatok kicsinyeit) jelentette. „Ember természet szerént szereti azt, akitől vagy: miként az *fiak* szüleit” — olvashatjuk egy XVI. századi kódexben; „A *fiak* könnyen megbékélhetnek atyjokkal” — írja egy XVIII. századi szerző; „Apák ettek, egest, *fiak* foga vácsik” — utal egy régi közmondás arra, hogy a szülők vagy ősök hibáiért gyakran az utódok lakolnak.

A *fiak* többes alak tehát többnyire szülő — gyermek viszonyításban, illetve párosításban fordul elő. Úgy látszik, a *fiam, fiad, fia* stb. birtokragos alakok hasonlóságának hatása, a közös *a* kötőhang is teszi, hogy a *fiak*-ba beleérezzük a „családi birtokviszonyt”, a leszármazási kapcsolatot. Ez érvényesül a *fiacskám* meg-

szólításban is, a *fiúcská*-val szemben.

Helyesebb tehát, ha a Bach, Hunyadi és Kossuth *fiak*-ról, nem pedig *fiúk*-ról beszélünk. Turgenyev híres regényét is jobb volna Apák és *fiak* címmel fordítani. Nem egyszerűen apák és *fiúk* nemzedéki ellentétéről van ugyanis szó benne, hanem az apáknak saját *fiak*-kal való összeütközéséről. Ha pedig kialakult, illetve érvényesíthető ilyen finom és hasznos árnyalatkülönbség a két változat közt, éljünk is vele.

Ami azonban a „Szarvasá vált *fiúk*” címet illeti, talán mégsem kifogásolnánk e már megszokott, szinte hagyományos formát; azért sem, mert hiányzik a szülő — gyermek viszonyítás.

Kovalovszky Miklós

Pingpong és asztalitenisz

Dr. Lakatos György, a Magyar Asztalitenisz Szövetség elnöke a Magyar Nemzet október 13-i számában ezt írja: „A pingpong, pingpongozás szó már réges-rég kiment a divatból, és sohasem volt helyes kifejezés. A helyes kifejezés a múltban is és ma is: asztalitenisz!” Am a Nyelvművelő kézikönyvben az *asztalitenisz* — *pingpong* címszónál ez áll: „Ennek a sportágnak mindkét elnevezése használatos nyelvünkben. Az angolból átvett *pingpong* inkább a beszélt nyelvben fordul elő, s gyakran e sportnak játékos, nem versenyszerűen üzött változatára utal, a *felig magyar asztalitenisz* pedig elsősorban az írott nyelvnek, a sportújságírásnak, a versenysportnak a szava. A fejlődés a beszélt nyelvből nem igen tudja kiszorítani a *pingpong*-ot, mert ennek használatát erősítik a vele és belőle könnyedebben alkotott származékok: *pingpongozni, pingpongasztal, pingpong-*

labda stb.” (A dőlt betűs kiemelések tőlem származnak. S. P.)

E tömör idézettel talán be is fejezhetném. Azt a kijelentést azonban, hogy a *pingpong* „sohasem volt helyes kifejezés”, érdemes néhány adat fényében kiegészíteni. Többben azon a véleményen vannak, hogy a *pingpong* elnevezés az eredeti, és a szót a játék feltalálója, James Gibb alkotta. A Révai nagy lexikona 15. kötetében (1922.) csak a *pingpong* elnevezést ismeri (426.). A 21. kötetben (1935.) már az *asztalitenisz* is előfordul (688.). Az Új Idők lexikona (1936.) szerint: „...eredeti neve a labda esésének hangját utánozza: ping-pong”. Közkezen forgó idegen nyelvű szótáraink címszavai között és azok magyarázó szövegében, valamint értelmező szótárainkban helytelenítő megjegyzés (csillag) nélkül szereplő köznyelvi szó! Valójában más nyelvekben is elfogadott nemzetközi szó: ango-

lul, franciául és olaszul *ping-pong*; Halász német—magyar szótárában (1974.) *Pingpong, Pingpongball, Pingpongschläger, Pingpongspieler, Pingpongtisch* (= *pingpongasztal, nem asztalitenisz-asztal*). Igaz, Szécsi Ferenc a *pingpong* helyett az *asztallabda* szót ajánlja még a 40-es években — így „egészen magyar” —, de ma már hozzátehetjük, hogy sikertelenül. (Vö. Új magyar szavak szótára, 3. kiadás, 23.)

A *pinpong* szó tehát nem szorult ki nyelvünkéből, és köznyelvi használatát nem helytelenítik a nyelvészek. Az *asztalitenisz* főnév ellenben a Magyar értelmező kéziszótárban „sportnyelvi” minősítéssel szerepel. Mi következik ebből? Csupán annyit, hogy a *pingpong* szót és összetételeit a *sportnyelvben* nem tartják kívánatosnak. Ezért szorult háttérbe a szaknyelvben, ezért száműzték még az asztaliteniszszövetségek nevéből is!

Sámbokrétthy Péter
Pannonhalma

Száll az ének

Szóval esemény?

Weöres Sándor versét — Őszi éjjel Izzik a galagonya, Izzik a galagonya Ruhája — biztosan sokan ismerik. Aki olvasta, hallotta: szavainak ritmusát s a felidézett képet nem egykönnyen felejtli. Nemrégiben egyik napilapunk rövid cikkének címe ez volt: *Izzik a galagonya*. És első mondata is ezzel kezdődött: *Izzik a galagonya*. Így, egymás után, mintha csak a vers két sora volna — de aztán folytatódik prózában, az őszi vidék tájleírásával.

Akik tudják a Weöres-verset, valószínűleg örömmel ismertek rá egy újsághírben. És könnyen lehet, hogy hiányolták, velem együtt, az utalást (legalább idézőjelnyit) a költőre. Akiknek nem csengtek ismerősen e sorok, azoknak is szépen szólt. Ezt a lírai híradást az őszi tájról pedig — az újságró leleményének tarthatják. Ennél nagyobb baj aztán nem is történt: végül is költőien szép sorokat, a tájhoz illőt olvashatott a lap sok olvasója.

Számomra azonban zavaróbb a költészethez való kapcsolódva egy másik napilapunk másik hírének. Közeledik a tél, a hideg — a divatrovat ajánlja új, melegebb holmijait. Így kezdve a cikket: „A közelítő tél eszünkbe juttatja a sálviseletet.” Sapkás, sálás, pulóveres hétköznapjainkban nemigen szoktuk úgy mondani, hogy a tél közelít. Választékos, irodalmias a közelít ige, úgy érzem, nem illik ide ebben a szókapcsolatban: a közelítő tél. Mert ez foglalt. Berzsenyi Dániel fájdalmasan szép elégiájának a címe. (Szállóigeként is idéznek néha belőle: „Minden csak jelenés, minden az ég alatt, Mint a kis nefelejcs, enyész”; a vers borongó hangulata Kodály feldolgozása révén is ismerős lehet.) Ebben az újságcikkben tehát nem az idézőjel hiányzik. Hanem az az ízlés, amely tudja, mi mi-

hez illik. Nemcsak az öltözködésben.

Lehet, hogy többen meggondolják a rádióújság olvasói közül, hogy érdemes-e meghallgatniuk azt a műsort, amelyre ilyen címmel és alcímmel akarják szerkesztői felhívni a figyelmet: „Vadat és halat, s mi jó falat... — Élelmiszermagazin a belsőségekről”. Hát, a figyelmet sikerül ezzel felhívni, az érdeklődést a műsor iránt nem biztos. Iskolai tananyag Arany Jánosnak a Bach-korszakban írt megrázó balladája, A walesi bárdok. Sokan emlékezhetnek belőle a drámai fordulatra, Eduárd vésztojósó kitérésére: [vadat és halat] „Azt látok én: de ördög itt Belül minden nemes. Ti urak, ti urak, hitvány ebek! Ne éljen Eduárd?” Aki csak egy kicsit is emlékszik a balládra, tudja, hogy sorai nem válhatnak élelmiszermagazin ajánlójává.

Ne idézzünk hát? Természetesen nem erről van szó. A témához, tartalomhoz, helyhez, hangulathoz illő idézetnek örül is az ember, sőt, a valamiképp meglepő, de találó idézésnek is. Ezért járunk szájról szájra híres sorok, híres mondatok, szállóigévé és szólássá válnak. Közben — óhatatlan — változnak is. Tartalmuk, hangulati hatásuk is módosulhat. — „Száll az ének szájról szájra” szoktuk idézni Aranyt, a szóbeli hagyományozódásról, a költészet szóbeli terjedéséről, továbbéléséről szólnak. Jó, hogy olyan fajta címekekkel is gyakran találkozunk, melyek őrzik az eredeti szöveg tartalmát, hangulatát — például éppen a „Száll az ének” című és tartalmú rádióműsor. De nemegyszer a szállóige jellegű szólások eredete, gyökere számunkra homályba vész. Amelyiké még eleven kultúránkban: ne tépjük ki belőle.

Gallasy Magdolna

Elburjánzik, mint a dudva. „Az X követség fogadást adott. Az eseményen megjelent ez, az és amaz, miniszterek, a politikai és a gazdasági élet neves személyiségei...” A sajtónyelv ellaposítottai valóban önzetlenek. Dehogy sajnálják az olvasótól a megkedvelt és agyonpátyolgatott szót. Leírják, ahányszor csak eszükbe jut. „Ma a Budapesti Nemzetközi Vásár területén megnyílt a nevezetes kiállítás. Az eseményen jelen volt...” — „Megkoszorúzták X. Y. sírhelyét. Az eseményél...” Esemény, esemény, esemény. Mindig és mindenütt. Persze kétség nem fér hozzá, hogy egy jelentős fogadás, egy érdekes kiállítás, avagy egy kiemelkedő történelmi alak sírjának megkoszorúzása valóban esemény lehet. A szó szoros értelmében. Értve e szón az eredeti fogalmat jelölő kifejezést: jelentősnek tekintett történet, fontosabb eset. Am ha minden esemény, akkor semmi sem az. Egyrészt. Másrészt a folytonos ismételtetéstől elkopott, ráadásul nem a helyén való szó csak bosszúságra ingerel. Néhány évvel ezelőtt szomorú végű repülőbaleset történt Románia felett. Egyik gépünk kényszerleszállása közben többen meghaltak, megsebesültek. A jelentés, miután közölte a lesújtó hírt, így folytatódott: „...Az eseményél meghalt X, Y és Z...” A szerencsétlenség, sajnos, valóban esemény volt. Mégis, aki e tudósításba, amely a tragédiát világgá röpitette, ezt a szót biggyesztette, annak fogalma sincs a szavak tartalmáról, jelentőségéről, hangulatáról. Szóval esemény? Nem. Csak ha valóban az, és ha odaillik.

(csatár)

Éber szemmel, füllel

EJNYE!

Felföldi Lajos — 5920 Csorvás, Bartók B. u. 35. — a Szabad Föld 1981. szept. 13-i számában megjelent hírdetek egyikéből arról értesült, hogy:

„100 db ANYABIKA
bőrbe vagy felestartásra kiadó.”

A Magyar értelmező kéziszótár is úgy „tudja”, hogy bika szavunk az élőlények közül csupán a hímneműeket jelölheti. E hirdetés feladója talán meg tudná mondani: hogyan lehetséges mégis, hogy neki nem 100 db apaállata van, hanem 100 db anyabikája.

T. Urbán Ilona

ÖNBIZTATÁS

Tisztelt Szerkesztőség!

A János kórház fül-orr-gégészetének a járóbeteg-rendelőjében (pontosabban a várószobában) láttam ezt az önbiztatást. Fénykép helyett itt küldöm a pontos másolatot legépelve.

kérjük, lehetőleg;

NE KOPOGJUNK

/kopogáskor legvünk türelmesek,

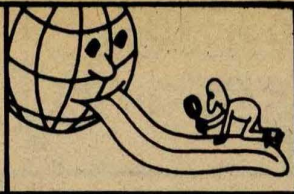
kezelés közben vagyunk./

Csemegének szánom az önök folyóiratába, ha közlik, sokan derülnek rajta.

1981. IX. 30.

Tisztelettel

dr. Varga Gyula
1125 Bp., Szarvas G. u. 29.

Édesanya-nyelvünk

Amikor — vagy két évtizeddel ezelőtt — népszerű, „sűrűn megjelenendő” nyelv-művelő folyóiratunk címéről tanakodtunk, a javasolt *Édes Anyanyelvünk*-kel kapcsolatosan valaki szövéte, vajon nem érik-e majd ezt a címet, pontosabban az *édes* jelzőt ma már sokan érzélgősnek, édeskésnek. Különösen a fiatalok, akik — mint tudjuk — viszolyognak az érzelemnyilvánítás szabályos, konvencionális formáitól. Végül is — mint lapunk mutatja — megmaradtunk ennél a névnel. Tudatosan vállalva azt az érzelmi tartalmat, töltést, amelyet ez a jelzős kifejezés hordoz. — Nyilván joggal írta régi értelmező szótárunk (Czuczor — Fogarasi: A magyar nyelv szótára) is, hogy „Általán, midőn a magyar nyájaskodik, ez (ti. az *édes* szó) egyik legkedvesebb szólító szava. Ami azonban a meglepő az *édes anyanyelv* szerkezetével kapcsolatban, az, hogy a régi adatok szerint az *édes* melléknév eredetileg nem az *anyanyelv* főnév jelzője volt, hanem az *anya* szóval alkotott szorosabb kapcsolatot; a mai *édes anyanyelv* eredetileg *édesanyai nyelv* volt.

Az *édes anyanyelv* szókapcsolatnak ezt az érdekes változását nagyon meggyőzően, hitelesen mutatja be Kovalovszky Miklósnak a Magyar Nyelvőrben 1961-ben megjelent cikke. Az történt tulajdonképpen, hogy az *anya* szónak az *édes anyanyelv* (*édes anya nyelv*, *édesanyanyelv*) kifejezésben kettős kötődése volt. Szorosan kapcsolódott az előtte levő *édes* szóhoz: az *édesanya* igen régóta ismert, használt szókapcsolat révén. De kapcsolódott az utána következő szóhoz, a *nyelv*-hez is, mint-hogy az *anyanyelv* is állandósult szókapcsolat, közismert fogalom. A kétirányú kapcsolódás közül a második bizonyult állandóbbnak, gyakoribbnak, erősebbnek, amit ennek a szókapcsolatnak az írásformája is mutat. A régebbi forma nem volt egységes, a leggyakoribb az

édes anya nyelvünk forma volt, azaz mindegyik tagot különírták, de idők folyamán az *anyanyelv* egybeírása, tehát összetétellel válása állandósult. Az *édesanya* viszont csak századunkban kapta meg mai írásformáját, addig jelzős kifejezés volt, két szóba írva. A háromtagú szókapcsolat tagolásának eltulajdítása, a második és harmadik tag (tehát az *anya* és a *nyelv*) egybetapadása következtében állt elő az a helyzet, hogy az *édes* szót már nem az *édesanya* előtagjának, hanem az *anyanyelv* jelzőjének fogta fel a nyelvérzék. Ez azért is be-

következhetett, mert az *édes* szó önmagában is gyakran előfordult a *nyelv* jelzőjeként. Berzsenyi is így ír egyik versében: „Hányat találsz, kik *édes nyelvünk*ket Híven kegyelnék és buzgón ápolnák?” (Az *anyanyelv* szó egyéb elnevezés-változatai: *honi nyelv*, *hazai nyelv*, *nemzeti nyelvünk* stb. általában nem fordulnak elő az *édes* jelzővel!)

Az *édesanya* *nyelve* *édes anyanyelv*-re változott hát az idők folyamán. A nyelvi változásnak ezt az érdekes, nem nagyon gyakori formáját a nyelvészetben „szóhatáreltolódás” néven szoktuk említeni. Van erre még jó néhány példa nyelvünk régebbi és újabb kori történetében is.

Itt van például a *vármegye* szavunk. A mai ember számára ez a *vár* és a *megye* összetétele. Évszázadokkal ezelőtt azonban lazább volt a két szó kapcsolata, mint manapság. Az összetétel első tagja, a *vár* ugyanis másfelé vonzódott, a mai kapcsolatot csak később vált szorossá. A mai *Vas vármegye*, *Fejér vármegye*, *Abauj vármegye* eredetileg *Vasvár me-*

gye, *Fejérvár megye*, *Abaujvár megye* lehetett; a királyi várak voltak a megyék, a királyi birtokok központjai, a királyi várak körül jöttek létre ezek a szervezeti egységek, a megyék. A mai *vármegye* szó első tagja tehát olyan összetett településnévből származik, amelynek második tagja a *vár* szó: *Abaujvár*, *Baranyavár*, *Vasvár*, *Fehérvár*, *Zalavár*, *Kolozsvár*, *Somogyvár* stb. A történelem folyamán persze ezeknek a településeknek a jelentősége, szerepe igen sok esetben alapoosan megváltozott.

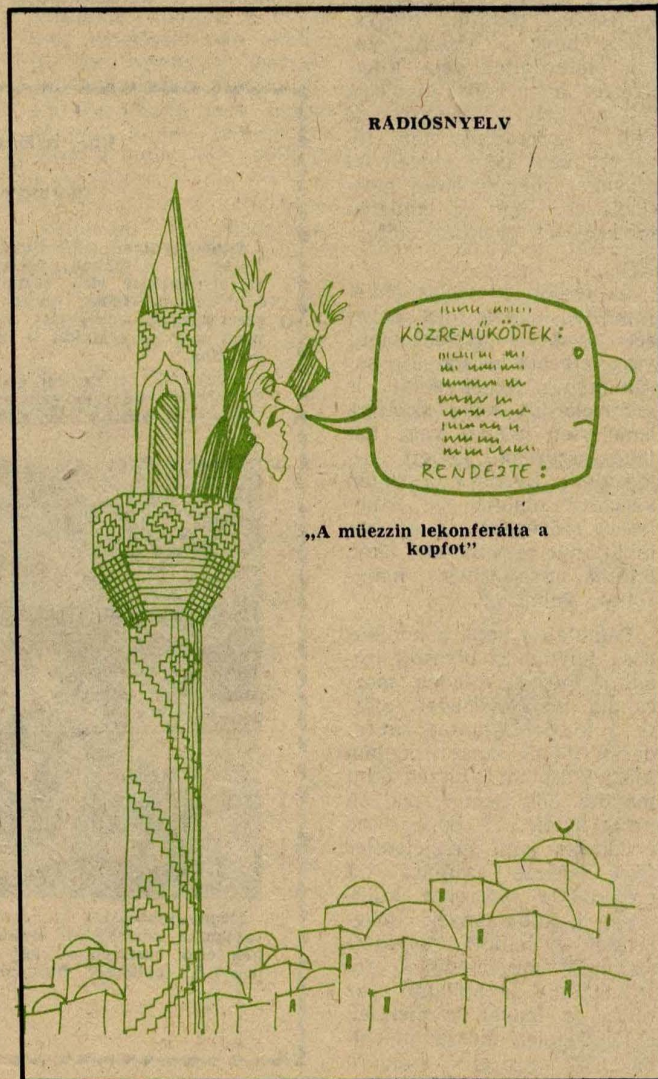
Ki gondolná aztán, aki nem foglalkozik szómagyarzatokkal, hogy a nem valami megtisztelő *banya* szavunk is ilyen téves tagolással jött létre. Régen a nagyanyát így is mondták: *jóbanya*; ez a *jó* melléknév régi szabályos *jób* formájának és az *anya* szónak az összetétele. Volt *jóbanya*, *jóbapa*, de *szépanya* és *szépapa* is. A régebbi *jób* középfok aztán kiment a használatból, a *jobb* lett általánossá. A *jóbanya*, *jóbapa* összetett szavakban azonban megmaradt, ezért a nyelvérzék ezeket így értelmezte: *jó-banya*, *jó-bapa*.

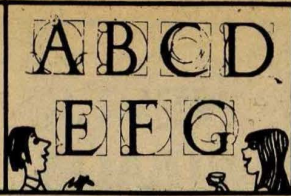
Nyelvjárásainkban még ma is él a *bopa*, *bonya* szó 'nagyapa', 'nagyanya' jelentésben, a köznyelvi *banya* szónak a jelentése azonban egyértelműen megváltozott, háziasított, csúnya, gonosz vénasszonyt, vén szipirtót jelent.

Említhetnék néhány más, szűkebb — mondhatnánk, családi körben használatos példát is a szóeltolódásra. Az *édesanya* megszólítására sokféle él nálunk az *éde*, *ide* forma. Ez az *édesanya*, *édesanyám* összetételből vonódott el. Az összetétel „határa” mindenki előtt világos: *édes anya*. De a folyamatos beszédben, a kiejtésben ez így tagolódik *éde-sanya*. Tudok olyan családról, ahol *sanya* az *anya* becézése. Mással a *keresztapa* megszólítása: *tapa*, s ehhez alakítva a *tapa* felesége: *tama*.

Végül egy egyedi, de irodalmi példa. Lázár Ervin meséskönyvének címe Berzsián és Dideki. Hogy keletkezett a *Dideki* név? A könyv első oldalán olvashatjuk, hogy ez az író kislányának a „találmánya”. A csigabigáról szóló mondókat így mondja a kislány: Csigabiga gyere ki, ég a háza, Dideki. Kinek a háza ég? — kérdi az apa. — Hát nem érted!? A Didekinek! — Dehogynem, most már érttem...

Lőrincze Lajos

A köszönés hiányáról

Régmúlt századokban az egy településen élők mind üdvözölték egymást. Faluhelyen ma is köszönnek egymásnak az emberek, különösen az idősebbek, ismeretségük jellegétől függetlenül. Ez a természetes állapot, hogy ti, mindenki köszön mindenkinek, az e századi nagyvárosi élet áldozatává lett. A nagy lélekszámú városokban az egyes ember ismeretése csak viszonylag szűk körre terjed, embertársainak legnagyobb részét nem ismeri, és nem is kerül velük közvetlen kapcsolatba. El kell tehát dönteni, hogy kit kell üdvözölni és kit nem. Hiszen nem csupán a már korábban megismert embereknek köszönünk.

Általánosságban azt lehet mondani, hogy azoknak az embereknek köszönünk, akikkel valamilyen kommunikációs kapcsolatot akarunk létesíteni, illetve az ismerősök közé nemcsak a rokonok, barátok tartoznak, az iskolatársak, hanem a tanárok, óvónők, a lakótársak, szomszédok, a munkatársak. Nekik tehát mindig köszönni kellene, bárhol is találkozik velük az ember. És igen sok helyen illik még köszönni: munkahelyen, üzletekben, hivatalokban, különösen azoknak, akikkel valamilyen dolgunk van. Itt már több a nehézség. Egy hagyományos kis élelmiszer- vagy ruhaboltban természetes a belépő vásárló köszönése, de egy modern ABC-áruházban vagy nagyáruházban már nincs kinek köszönni. (Persze elköszönni lehet fizetésekor a pénztárosnőtól.)

Köszönni tehát éppen elég-szer szükséges, mégis azerre jobban figyelők manapság igen gyakran tapasztalhatják, hogy sokan nem köszönnek olyan, fentebb már említett helyzetekben, ahol pedig igen kívánatos lenne: se eladónak, se vevőnek, se óvodai, iskolai szülőtársnak. A játékosok nagyobb része például nem köszön a játékvezetőnek a Kapcsoltam című televíziós társasjátékban a telefon fölvételekor.

Ennek két fő közvetlen oka lehet. Az egyik a zavar, amelybe különösen a tizenöt-huszonöt év közötti fiatalok kerülnek, mikor nem tudják, hogy a gyermekkori *Kezét csókolom*-mal vagy már *Jónapot kívánok*-kal köszönjenek, vagy hogy a náluk nem sokkal idősebbeket tegezzék vagy magázák-e. Az öntudatosabbja ilyenkor választ, hangosan köszön, de többször inkább csak mormol valamit, amit lehet így is, úgy is értelmezni, s közben fejbólintással vagy más gesztussal, nem nyelvi eszközzel jelzi, hogy köszön. Sokan viszont nem mondanak semmit, mert mire rájönnek, hogy dönteniük kell többféle üdvözlési forma között, s mire választanak, addigra a köszönési lehetőség már elmúlik (pl. két egymással szemben elhaladó ember között). Mások egyáltalán nem tudnak dönteni e fél percnyi idő alatt, s ezért nem üdvözlik a másikat.

A másik ok a nyílt udvariatlanság. A modortalan ember nem köszön a vele személyes kapcsolatba kerülő társának. Ezzel vagy tudatosan jelzi, hogy a másikat mintegy semmibe veszi, az nem érdekli őt (különösen, ha a szemébe néz, miközben nem köszön), vagy

ami legalább olyan riasztó, nem is veszi észre, hogy keresztülnéz a másikon. Az elmondottak természetesen az elmaradó visszaköszönésekre is vonatkoznak, megtoldva azzal, hogy ez még nagyobb figyelmetlenség. Az idősebbeknek és a nőknek szóló előre köszönés a tisztelet jele. A vissza nem köszönő ember társának feléje tett gesztusát nem viszonozza, s ezzel durván visszautasítja a kapcsolatot.

A köszönés hiányát elsősorban a nyelvi és vele szorosán együtt a kulturális tudat hiányos volta idézi elő. A tudatos nyelvhasználó tisztában van azzal, hogy az emberi kommunikációt vala-

milyen kapcsolatfelvétel indítja el. Azzal is tisztában van, hogy annak az ismerősnek, munkatársnak stb. is köszönni illik és kell, akivel éppen semmi konkrét ügye nincs, de az üdvözléssel jelzi a kapcsolatot, a megbecsülést. S még azt is tudja, hogy igen sokféleképpen lehet köszönni, és mert a nyelvet tudatosan használja, többnyire helyesen választja ki a megfelelő formát. Sajnos, a jelek arra utalnak, hogy e tudatos nyelvhasználók manapság — különösen a fiatalok, a generációk körében — nincsenek többségben.

Tolcsvai Nagy Gábor

Tegeződve egyszerűbb?

Ki ne ismerné saját tapasztalatából azt a kínos helyzetet, amikor az ember nem tudja, hogy tegezheti-e beszélőpartnerét vagy sem. A társalgók ilyenkor gondosan ügyelnek arra, hogy csak a magyar nyelvben viszonylag ritka személytelen formákat használják, akárcsak a két úr Karinthy Frigyes jelenetében, akik nem biztosak abban, hogy pertut ittak-e.

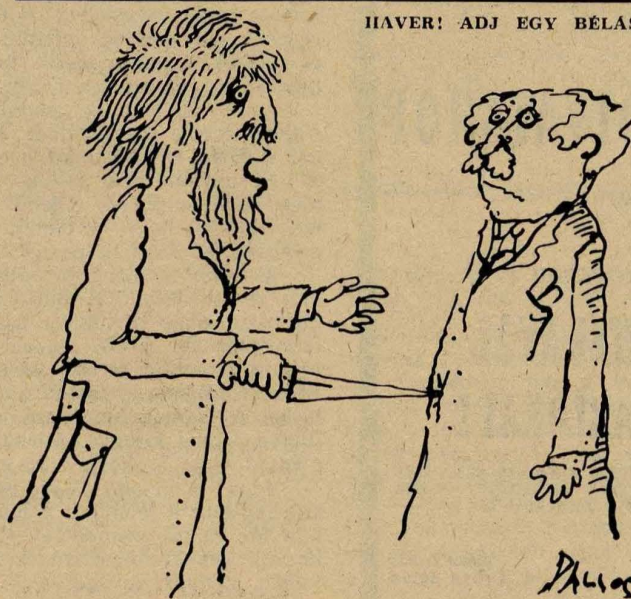
Manapság egyre többen vannak, akik az ilyen kellemetlen percek elkerülésére a legmegfelelőbbnek tartják az általános tegeződést. Ehhez, úgy látszik, nem szükséges már a közelebbi ismeretség, a bizalmasabb kapcsolat (melyben alkalom adódik a pertuivásra is), sőt, mintha az a szabály is idejét múlta volna, amely szerint tegezést csak idősebb kezdeményezhet a fiatalabbal, nő a fér-

fiával. A tegeződés egyaránt terjed ismeretlenek között (az első találkozáskor); hivatalos vagy üzleti kapcsolatokban, munkahelyeken és más közösségekben; ezenkívül, igen feltűnő módon, a rádió és a tévé nyilvánossága előtt. Lehet, hogy ily módon fognak megoldódni egyszerű a magázással, önözéssel, megszólításokkal, köszönésekkel kapcsolatos gondjaink, az viszont bizonyos, hogy a tegezés új divatja egyelőre inkább bonyolítja a társadalmi érintkezés formáit.

A fiatalok egymás közti tegeződése természetesen látszik, pedig ez is teremthet furcsa helyzeteket. A harmincasok közül sokan barátságosan tegezve fordulnak a fiatal eladókhoz, s furcsállják, ha azok magázva felelnek. „Ilyen öreg lennék?” — gondolják félig-meddig sértődötten, s nem jut eszükbe, hogy a tizenéves tanulók esetleg megalázkodnak, gyerekszamba-vételeknek érzik a letegezést. Ugyanezek a felnőtt fiatalok a „Haver, adj egy bélést” kéressel hozzájuk forduló kortársukat elutasítják, nemcsak a kérés tartalma, hanem bizalmaskodó formája miatt is.

Egyre több munkahelyen szólítják egymást egyformán fiatalok és nyugdíjba készülő, nők és férfiak. Ha a közösségbe újonnan bekevert fiatal eleinte húzódozik a tegezéstől — mert a szülői házból és az iskolából belénevelték az idősebbek és a nők iránti régimódi tiszteletet —, ezt gyakran rossz néven is veszik tőle. Később esetleg az a meglepetés éri az idősebb kartársat, hogy a

HAVER! ADJ EGY BÉLAST!

fiatal, akinek ő „apja lehetne”, szeretettel évődve mondjuk „Te rohadt dög”-nek nevezi őt, önkéntelenül használva a tegezéshez illő pajtási durvaságot. A nyers és trágár szavak terjedéséhez bizony az általános tegeződés is hozzájárul.

Az utóbbi időben néhány rádiókritikus és újságíró is elítélte a bizalmaskodó tegeződést, amely az ifjúságnak szóló rádió- és tévéadásokból egyre több felnőttműsorba beszivárog. Sok tévéző megütközött azon, hogy a legutóbbi karmesterversenyről készült dokumentumfilmben a riporternő tegezte a — többé-kevésbé — ifjú művészeket. A helyzet fonákosságát a tévések maguk is érezhették, hiszen a Stúdió '81 néhány nappal későbbi adásában a riporternő önözta az egyik versenyzőt a hangos magyar szövegben, de jól hallható volt az interjú lehalkított eredeti szövegében a német nyelvű tegező forma is.

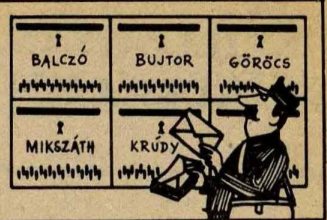
A következő esetet szintén a tévében hallhattuk. Érdekes példa arra, hogyan válik egyeduralkodóvá bizonyos

területeken a tegeződés. A hét riportere a CB-s rádiótelefon-tulajdonosokkal beszélgetett, bemutatva a nézőknek a távközlés eme új eszközét. A nem éppen tizenéves riportalany rendretusította az őt magázó riportert: „A mi sávunk polgári sáv, itt nem a magázás, hanem a tegezés dívik.” A riportert szerencsére nem állt kötelnek, s továbbra is — a több milliós nézősereget képviselve — magázva tette föl kérdéseit.

A tegeződés terjedő szokását saját környezetében ki-ki tapasztalhatja és gyakorolhatja. Veszélyes azonban, ha a korosztályunkon belüli vagy a munkahelyi általános tegeződés elkényelmesít bennünket. Hiszen ennek a formának a használata még mindig csak a szorosabban összetartozó személyek és a kisebb-nagyobb csoportok tagjai között természetes. Méltán kelt megütközést, ha más környezetben és főleg a nyilvánosság előtt a távolságtartóbb formák alkalmazása helyett indokolatlanul tegeződünk.

Bíró Ágnes

NEVEK VILÁGA

Kapitalista-e a Tökés?

Sok értelmesnek látszó családnevünk van. Ezek java részét község- vagy városnévből képezzük, pl. *Pécsi, Szentgáli*. Nagyon sok a melléknévből alakult vezetéknev is, pl. *Dolgos, Hajas, Hosszú*.

Ez utóbbi típusú neveknek két érdekes alcsoportja van. Az egyik melléknévként más jelentésben ma is él a köznyelvben. Ilyen név például a *Fejes*. Ez a néprajzi *fejes* szóból származik, melynek jelentése: nagy fejű, busa fejű. A *Fejes* nevének őse tehát koponyája nagyságával dicsekedhetett. A bizalmas stílusminőségű mai *fejes* főnév ugyanerre a melléknévre megy vissza. E főnév jelentése: vezető ember. A *Fejesek* neve tehát nem főnöki beosztásra, hanem egykori feltűnő fejnagyságra utal. A *Hirdető* családnév a hasonló melléknévi igenévből alakult. A család névadó ősei természetesen nem az új keletű hirdető vállalat alkalmazottai voltak, hanem kisbírók.

A másik alcsoportot azok a nevek alkotják, amelyek mögött nem egy látszólag azonos hangzású, hanem egy egészen más szó, illetve név áll. Az *Angyalos* családnév esetében például mindenki arra az *angyalos* melléknévre gondol, mely pl. az „angyalos zászló” szókapcsolatban ismeretes. Nos, erről a közvetlen kapcsolatról szó sincsen. Az *angyal* szó persze mégis csak benne van a dologban, de a kapcsolat nem olyan egyszerű. Az *angyal* latinul: *angelus*. Ebből lett a régebben használt *Angelus* keresztnév. Ezt a régi latin olvasás szabályai szerint *angyelus*-nak olvasták. Ebből lett az *Angyalos*. Keresztnévként ma már nem használatos ez a név, de a belőle lett *Angyalos* családnév még ma is előfordul. Annál ismertebb a latin *Angelus* keresztnév női alakjának, az *Angéla*-nak mai magyar *Angéla* alakja. Ha valakit tehát Angyalos Angéának hívnak, így lehetne mai magyarra „fordítani”: angyal angyal.

A *Barna* családnév sem okvetlenül a barna színnévvvel függ össze, bár az esetek egy részében ez sem lehetetlen. Származhat ugyanis ez a név a *Barnabás* keresztnév *Barna* becézőjéből is éppúgy, mint a teljesen más eredetű szlovák *Brna* családnévből.

A *Forró* családnév is okozhat fejtörést. Mi a forró valakiben? Persze, lehet egy embert ma is forrónak nevezni, de a *Forró* családnévek egyik-másikának régebbi *Fóró*, *Fóró* alakja arra utal, hogy e nevek egy része a *Flórián* származéka.

A *Füle* esetében mindenki arra gondol, hogy a névadás forrása talán valamelyik ős füle lehetett. Szó sincs erről! A régebbi *File* adatok, valamint a *Fülöp* név régebbi alakjai és becézői világossá teszik, hogy a *Füle* név a régebbi *File* módosulata, ez pedig a *Fülöp*, régebben *Filep*, *Filip* becézője.

A *Bordás* név is gondolkodásra készíthet bennünket. Vajon nincs-e mindenkinek 24 bordája? Ha pedig van, akkor hogyan lehet valakit arról elnevezni, ami nem jellemző? Ez ugyanis nem szokás. A magyarázatot akkor találjuk meg, ha a borda szó régebbi jelentését is megkeressük. Ekkor kiderül, hogy bordának a szövőszék egyik alkatrészét nevezték, *bordás*-nak pedig az effajta borda készítőjét.

A *Bútor* névnél is a *bútor* szó régebbi jelentései között kell kereskednünk. A bútorkészítő kisiparost ugyanis mindig asztalosnak hívták, az asztalosokat tehát nem nevezhették *Bútor*-nak. A szó régebbi tarisznya jelentése azonban nyomra vezet, a tarisznyás emberek kapták ezt a nevet. Francia származás esetén persze más megoldás jön számításba. A francia *butor* szó ugyanis ezt jelenti: bölömbika, illetve ostoba fajankó. Michél Butor francia drámaíró neve például ezzel a szóval van kapcsolatban.

Végül a címadó *Tökés* névről is ejtsünk szót. A *tökés* szó kapitalista jelentése a magyarban először 1841-ben bukkan föl, *Tökés* személynévvvel ellenben már 1416-ban találkozzunk *Teukes* formában. A név jelentése tehát nem kapitalista, hanem: favágó.

Ladó János

Éber szemmel, füllel

MI A CSODA?

NÉPSZAVA 1981. OKTÓBER 24., SZOMBAT

Az AFOR felhívja tisztelt közületei fogyasztóit, hogy technikai okok miatt 1981. november 1-i hatállyal új, 20 literes, könnyű, kénmentes tüzelőanyag-utalványt hoz forgalomba.

Hogy mi mindent meg nem tud az olvasó egy reklámból! Azt ugyan eddig is tudta, hogy az utalványok könnyűek, mert hiszen papírból készülnek. De hogy irtartalmuk is van (még hozzá 20 liter!), és hogy kénmentesek, ez bizony újdonság. Vajon nehéz, kénnes tüzelőanyag-utalványa is van az AFOR-nak?

Beküldő: Ilcsik Józsefné, 1116 Budapest, Latinka S. u. 82 -86. 8.84.

(Magyar Nemzet, 1981. aug. 30.)

A HORIZONT DIVATSHOP

MÉTERÁRU, DIVATÁRU

SAJÁT KÉSZÍTÉSŰ

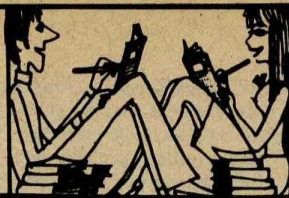
DIVATTÁSKA ES KÖTÖTTÁRU

NAGY VÁLASZTÉKÁVAL

VÁRJA A VÁSÁRLÓKAT!

„Csak azt nem értem, hogy mit keres a shop szó egy olyan hirdetőanyagban, amelyet csak magyarok olvasnak” — írja levelében Jani János (1123 Budapest, Kapitány u. 1.) — Ezt bizony mi sem értjük!

Közléteszi:
T. Urbán Ilona

A gimnáziumi fakultatív anyanyelvi oktatásról

A fakultatív oktatás 1981 szeptemberében lépett érvénybe a gimnáziumokban. Megindulásával az érintett szaktárgyak nagyobb lehetőséget kaptak a tanításra és a speciális érdeklődés kielégítésére. A magyar nyelv és irodalom a fakultatív rendszerben egy tárgynak minősül. Háromféle fakultatív tanterv közül választhat a tanár és a diák (III. osztályban 2, IV. osztályban pedig 3 órában), az „A” (magyar nyelv és irodalom), a „B” (magyar nyelv) és a „C” (irodalom) variánsból. Magyar nyelvből ugyancsak három változatot jelöl meg a tanterv, de a három témakör résztémáiból vagy az átfogóbb témák (pl. nyelv-művelés, nyelvjárás) egyikeből összeállítható egy negyedik, a tanári érdeklődéshez és a csoport érdeklődéséhez, összetételéhez jobban igazodó változat is.

A fakultatív tervezet — felépítésében — a gimnáziumi alaptantervvel mutat hasonlóságot, azonban jobban igényli a tanári önállóságot, öntevékenységet. Témaköröket, változatokat ajánl, ugyanakkor lehetővé teszi azok felcserélését, megváltoztatását, sőt az óraszámok szabadabb felhasználását is.

A fakultatív magyar nyelvi tananyag három rétegű. Választható témakörök: I. A közlésfolyamat; II. A kultúra jelrendszerei; III. Nyelvészeti ismeretek. A témakörök az anyag jellegében és a módszerek tekintetében is különböznek egymástól.

Az I. témakör feldolgozásakor arra kell gondolni, hogy a nyelv nemcsak a közlésnek, hanem a befogadásnak is eszköze. A gondolatcsere tehát két szempontból értékelhető, vagyis: a közlés egyfelől gondolatátvitel, másfelől pedig gondolatátvitel. Az aktív nyelvi műveltség megalapozása mindkét képesség fejlesztését jelenti. A szövegalkotás fejlesztése mellett ezért fontos feladat a szövegmegér-

tés gondozása. A fakultatív anyanyelvi nevelésnek — különösen ebben a témakörben — mind a beszédművelő, mind az írásművelő célokat szolgálnia kell.

A II. témakör az I. osztályban már megalapozott közléselemélet-re épül, a nyelv és a beszéd társadalmi és egyéni jelentőségét, a nyelvi jelrendszer lényegét, a gondolatcsereben betöltött szerepét hangsúlyozva. A témakörben a tanároknak bővebb ismereteket kell szereznük, mégpedig a kommunikáció mibenlétéről, tényezőiről, lehetőségeiről, valamint a szemiotika alapjairól. Ehhez a megadott szakirodalom tanulmányozása szükséges. A nyelvi jel alapvető jellege mellett lényeges a műalkotásnak mint komplex jelnek a bemutatását. Erre épül a művészi korstílusok tárgyalása, a komplex elemzés és az egyéni szépirói stílus vizsgálata.

A III. témakör, azaz a nyelv életére, fejlődésére és társadalmi szerepére vonatkozó alaptantervi anyag bővítése, a magyar nyelv múltjának és mai állapotának, a nyelvhelyesség követelményeinek, normáinak behatóbb megismertetése, a tanulók eszmei-érzelmi nevelésének jelentős stúdiuma. Ez a témakör egyben nélkülözhetetlen közművelődési anyag is.

Fontos feltétel, hogy a fakultatív anyanyelvi oktatás épüljön rá az alaptantervi eredményekre, ugyanakkor segítse elő a magasabb szintű nyelvi képzést. Azok a módszertani újító törekvések, amelyeket az alapterv megfogalmaz, a fakultatív oktatásra is érvényesek. Az eredményes tevékenységnek ma már egyre nélkülözhetlenebb feltétele a szaktanterem (szakkönyvek, folyóiratok, technikai kellékek elhelyezésére, használatára). Törekedni kell az egyéni, a csoport-, a frontális osztálymunka helyénvaló alkal-

Azokat, akik az Édes anyanyelvünk országos versenyt ki-gondolták, s megvalósításában végiggondolták, bizonytalankodásukat nyelvhasználatáról szerzett szomorú tapasztalataik indították cselekvésre (szerepel ezek közt gondolatnélküliség, üres csapongás, rengeteg frázis, pongyola mondat, kiejtési hiba — s mindez papírról elővezetve!), tehát a segítés, a változtatás szándéka. Növelni akarták az élőbeszéd erejét, ezzel együtt tekintélyét, hogy az írásbeliség mellett a nyelvhasználat másik oldala is az őt megillető helyre kerüljön. Törekvésükkel előfutáraivá lettek az új tantervek, mely az élő, eleven beszédet s valamennyi megjelenési formáját újra jogaiba iktatta.

Az Édes anyanyelvünk vetélkedő két részből áll: a tanulók nyelvi — stilisztikai feladatokat kell írásban megoldaniuk, és húszperces felkészülés után, megadott témáról egy háromperces kis beszédet kell elmondaniuk.

A Kazinczy városától és megyéjétől, mai vezetőitől el-tetett versenynek a 9. éve tovább növelte bizodalunkat, hogy e nehéz, mert összetett vetélkedő meggyökerezik középfokú iskoláinkban, kiegészíti, a maga nemében kiteljesítheti az anyanyelvi nevelést. Ehhez azonban ugyanolyan széles alapról, iskoláink zöméből kell elindulnia, mint a Kazinczyról elnevezett kiejtési versenynek, s a megyei közép-döntőknek jobban be kell tölteniük a válogatás és lelkesítő fontos feladatát. Tanári gárdája, szakfelügyeleti támogatása már van az Édes anyanyelvünknek. Mert ez is fontos, a szakmai ismeretek folyamatos birtoklása, további finomítása, és fontosak azok az élmények, melyek a Sátor-aljajúhelyen töltött három nap alatt, a versenyen, a széphalmi múzeumnál tartott eredményhirdetésen, a sokoldalú hivatalos és személyes beszélgetések révén, az irodalmi, nyelvi, történelmi hagyományokban, természeti szépségekben gazdag vidéken tett kirándulásokon belevívódnak a résztvevőkbe. Ezeket is tovább kell sugározni az újabb meg-újabb tanulói nemzedékeknek.

Az elmúlt őszi versenyen — mint korábban is — három téma közül lehetett választani a szóbeli részben: egy nyári élmény elmondása diáktársaknak; javaslat iskolai kirándulásra, osztályfőnöki órán; a szülőhely, lakóhely bemutatása üzemti fiataloknak.

A tanulók kétharmad részétől élménybeszámolót kap-tunk. Ezeket is, a többi kis beszédet is általában gazdag élmény- és ismeretvilág jellemezte, a diákok jól érzékelték és többnyire ügyesen érzékeltették a megadott helyzetet (beszédbeli szituációt). Tudatosan szerkesztenek, de az arányokkal már gyakran van baj; túl hosszúra sikeredik a bevezetés, vagy ügyetlen, lapos, elmarad a befejezés. Előkerül-nek a közéletből ismert sablonok: „Nekem jutott az a meg-tiszteltetés; Szeretnék valamit mondani; Engedjék meg, hogy...; Végül, de nem utolsósorban stb.” Elégedettek lehetünk a mondat szerkesztéssel; legtöbbször gazdag szókinccsel, kerek mondatokban beszélnek, de akad még töltelék-szó (hát, szóval), szóismétlés (különösen és-sel kapcsolt mon-dat), szargon szó és szókapcsolat (rendelkezik vmivel, biz-tosít, vonatkozóan, hozzáállás, nagyságrend stb.). Sok a kiejtési hiba (raccsolás, pöszeség, selypítés, éneklés), de mind-ez így együtt is üde, lelkesítő felnőtt honfitársaimhoz ha-sonlítva, — s még csak nem is olvasnak ezek a gyerekek, hanem szabadon beszélnek!

Bencédy József

masására és az órák légkö-rének oldottabbá tételére.

A fakultatív anyanyelvi nevelés hatékonysága jelen-tős mértékben függ a meg-szokott módszerek felváltá-sától („szemináriumszerű” jelleg: beszélgetés, vita, kis-előadás, hozzászólás; az in-formációk feldolgozása, szó-beli és írásbeli feladatok változatos formái stb.). A gimnáziumi anyanyelvi fa-kultatív oktatás törekszik a

tanulói érdeklődés szélesebb körű felkeltésére; a szakiro-dalom (nyelvtörténeti, nyelv-elméleti, nyelvhelyességi mű-vek, cikkek, szakszótárak) kézbeadására. Ezért az is-kolai könyvtár számára fo-lyamatosan be kell szerezni a szükséges kiadványokat, amelyek — a szövegggyűj-te-mény és a tantervi útmuta-tó mellett — különösen hasz-nosak az oktatómunkában.

Fülöp Lajos

A nyökögés dolgában

Verekyei Nándor nem az első, aki szová teszi élőbeszédünknek ezt a vadhajtságát. Korondi Antal Recskről éppen két éve írta e sorokat: „A beszéd közbeni nyökögés... már teljesen divattá vált; és nem is csak egyes műsorvezetők (néhány név), hanem neves művészek (két név), sőt neves színészek is, ha mikrofonba nyilatkoznak, akkora nyökögést visznek véghez, hogy majd annyi az ő, ő hang mondataikban, mint az ép szó. Ugyanakkor ezek a színészek előadás közben folyamatosan-szépen beszélnek.” — De sok megjegyzést kap erről a jelenségről Péchy Blankával közös „Beszélni nehéz!” című rádióműsorunk, s a rádióknak és a televízióknak minden nyelvi tárgyú műsora; mint a Verekyei idézte megjegyzésből kiviláglik, például „A nyelv világa” is.

Persze magam sem örülök ennek a jelenségnek. De bevallom: nem is félek tőle annyira, mint a levélírók. Egyébként az említett televíziós adásban én voltam Grétsynek egyik beszélgető társa, aki „nem tartotta olyan veszélyesnek” az élőbeszédbeli ödő-zést (bár magam nemigen gyakorolom).

Verekyei Nándor példái is, a Korondi Antal felsorolta (de fentebb kipontozott) nevek is mutatják: azoknál találkozzunk ezzel a hibával a rádióban-televízióban, akik beszélnek. Úgy értem: nem felolvasnak (mint a bementők, előadók), s nem megírt és betanult szöveget reprodukálnak (mint a színészek a színpadon), hanem „egyenest”, azaz „élőben” fogalmaznak: spontán szöveget produkálnak. Szentigaz: hivatali vezetők, lapszerkesztők, zenészek, szobrászok, de még színészek és rádiós-tévézés szereplők is beleesnek nemegyszer a nyökögés hibájába.

Miért? — mert nemzeti méretekben hiányzik a gyakorlatuk a spontán, a „papír nélküli” beszédben, a hangos gondolkodásban. S ez azért is különösen feltűnő a rádió és televízió hallgatóinak, mert „hallási ideáljukat” az immár ötvenéves rádiózás alakította ki — a maga simán folyó felolvasó stílusával. Ezért olyan feltűnő, ha valaki ezeken a hangos csatornákon nem úgy beszél, ahogy felolvasni szoktunk, hanem ahogy beszélünk.

Akkor hát meentsük fel a nyökögést? Szó sincs róla! Csak legyünk türelemmel. A futást, a zongorázást, az autózást: mindent gyakorlással kell tökéletesíteni. Beszélni is csak beszélve lehet megtanulni. Gyakorlatot kell szerezni benne, eleinte akár nyökögve is egy kissé. — A figyelmeztetés persze nem árt néha, főleg a hivatásosoknak; hogy „a szép magyar beszéd divatját terjesszék — mint Korondi Antal írja —, ne a nyökögés divatját!”

Deme László

RÁDIÓFIGYELŐ
KÉRDÉSEK-VEÁLYOK

Különösen érdekes volt behallgatást nyerni a Szokolay díthonba, ismerkedni egy zeneszerző mindennapjaival, hallgatni a válaszokat a személység legbensőjét kutató kérdésekre, amelyek mérték-tartóan őszinték voltak, de elkerülték a magamutogatást.

Bányász Hédi

Eber szemmel, füllel

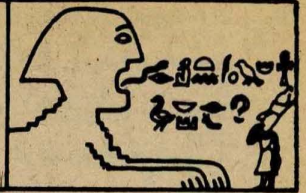
ROSSZ!

(Beküldő: Kiszely Dóra
8000 Székesfehérvár,
Erkel u. 2 C.)

A remélhetőleg csak alkalmi használatú behallgatást nyer kifejezés „alkotóját” minden bizonnyal a bepillantást nyer ihlette meg. Kár, mert mi, olvasók egyáltalán nem nyertünk vele. Erdekes egy népszerű zeneszerző otthonába bepillantani, életével, mindennapjaival megismerkedni s a riporterkérdéseire elhangzó válaszait meghallgatni, de behallgatást nyerni — azt már nem!

Közzéteszi:
T. Urbán Ilona

NYELVÜNK JÁTÉKAI

Pontozó

Mindenekelőtt az 1981. évi 3. számunkban közzétett feladatok helyes megfejtését adjuk meg:

1. A betű hatalma. A) Felvonul — elvonul. B) Hajdan — majdan. C) Házasságtörés — házasságtűrés. D) Hűtés — fűtés. E) Licitál — limitál. F) Megolvad — megalvad. G) Mímel — mível. H) Nász — gyász. I) Öröm — ürm. J) Szimmetrikus — aszimmetrikus. K) Tárt — zárt. L) Vidít — vadít.

2. Rejtvény mese. (Sophia) Loren — Lorán (Lenke).

3. Látszólag(osan) vagy tényleg(esen)? A gyakoribbak: állítólag(osan), átlag(osan), bezárolag(osan), elvágólag(osan), érintőleg(esen), folytatólag(osan), futólag(osan), hallgatólag(osan), házilag(osan), hozzávetőleg(esen), jóváhagyólag(osan), kizárolag(osan), közbevetőleg(esen), névleg(esen) pötlőlag(osan), színleg(esen), támadólag(osan), tettleg(esen), tevőleg(esen), újólag(osan), utólag(osan) végleg(esen), viszonylag(osan), viszszamenőleg(esen).

4. Négy regény cím. A) A pálya szélén (Mándy Iván); B) Részeg eső (Darvas József); C) Iskola a határon (Ottlik Géza); D) Az áruló (Sánta Ferenc).

5. Illyés Gyula a nyelvőről. A magyar nyelv természeténél fogva az egyszerűséget és a világosságot kívánja.

A feladatokat helyesen megfejtők közül ezúttal a következő tíz olvasónk nyert száz forint értékű könyvutalványt: Balázs Gergely, Kecskemét, Pf.: 34. (6001); Derényi András, Vác, Rigó u. 4. fszt. 15. (2600); Dohor Magdolna, Battonya, Köztársaság u. 52. (5830); Képes Gáborné, Mátészalka, Bajcsy Zs. u. 27. I. 3. (4700); Kovácsné Doroszai Ágnes, Szolnok, Kun Béla körút 5. VI. 6. (5000); Miskolci Margit, Budapest, Derecskei u. 5. (1107); Noéh Ferenc, Budapest, Határőr út 55. (1122); a Borsod-A.-Z. megyei

ZÖLDÉRT Vállalat Petőfi Sándor szocialista brigádja, Miskolc, Baross Gábor utca 15. (3527); Szász Éva, Mezőhegyes, Kossuth Lajos u. 41. (5820); Szilágyi Dezső, Pécs, Kossuth Lajos u. 32. (7621)

A Pontozó új feladatai

1. Hét szót keresünk. Nyelvünkben már évszázadokkal ezelőtt is voltak olyan laza szerkesztésű mellérendelő összetételek, amelyek az ázik-fázik, csillog-villog típusú forradásos ikerszók és a szóbeszéd, dúsgazdag-féle valódi mellérendelő összetételek határmezsgyéjén állnak. Olykor rokon értelmű, máskor ellentétes jelentésű szavak sodródtak egymás mellé, szoktak össze, olyan összetételeket alkotva, amelyek — sajátos jellegüknek megfelelően — jobbra kötőjellel kapcsolnak egymáshoz. Az igék között ilyen pl. az üt-ver, az él-hal, az eszik-iszik, a névszók között az ország-világ, a tenyeres-talpas, a testi-lelki stb. Olvasóinknak az a feladatuk, hogy az alábbi ízealakok mindegyike elé keressenek egy-egy, a felsorolt példákhoz hasonló típusú, de határozószói értékű formát; olyanokat, amelyek határozóragos főnevek összetapadásából keletkeztek. (Megfejtése egyenként 2, összesen 14 pont.)

esküdözök
ver
küzdenek
pusztít
kapkod
tört
védekezik

2. Elemzés. Bővebb magyarázat helyett egy képlet:

Gallium + Litium + Bárium = GaLiBa, vagyis az egyenlőségi jeltől balra álló elemek vegyjelét összeolvasva a galiba szót kapjuk.

Olvasá össze hasonló módszerrel a következő elem-sorok vegyjelét, és a kérdőjelet mindnél egy híressé vált névvel helyettesítheti be! A megfejtésért neven-

ként 2, összesen 14 pont jár.)

- A) Argon + ezüst + oxigén + nitrogén = ?
 B) Kálium + argon + indium + tórium + itrium = ?
 C) Arany + bór + erbi-um = ?
 D) Protaktinium + kén + kén + urán + tórium = ?
 E) Ruténium + berillium + nitrogén + kén = ?
 F) Foszfor + urán + kén + kálium + indium = ?
 G) Holmium + rádium + titán + urán + kén = ?

3. Hat könyvcím. Hat szójártvénnyt közlünk. Mind-egyiknek egy-egy regény vagy novelláskötet címe a megfejtése. A szerzők betűrendben: Berkesi András, Györy Dezső, Stanislav Lem, Jack London, Örkény István, Tersánszky Józsi Jenő. Mi a hat könyvcím? (Megfejtése címenként 3, összesen 18 pont.)

- A) Gléda és disznóvénny.
 B) Meteorológiai helyzet: O. K.
 C) Lókörorom, mely olyan, mint az állott szalonna
 D) Az öreg hím: hangnemtípus
 E) Nem éppen meleg mennybolt
 F) Energiahordozó a meghüléses betegség.

4. Megfejtelt nevek. Ladó János Magyar utónévkönyvében egytől egyig megtalálhatók — s Magyarországon természetesen anyakönyvezhetőek is — a következő keresztnévek: *Alán, Alida, Anina, Anna, Antos, Arián,*

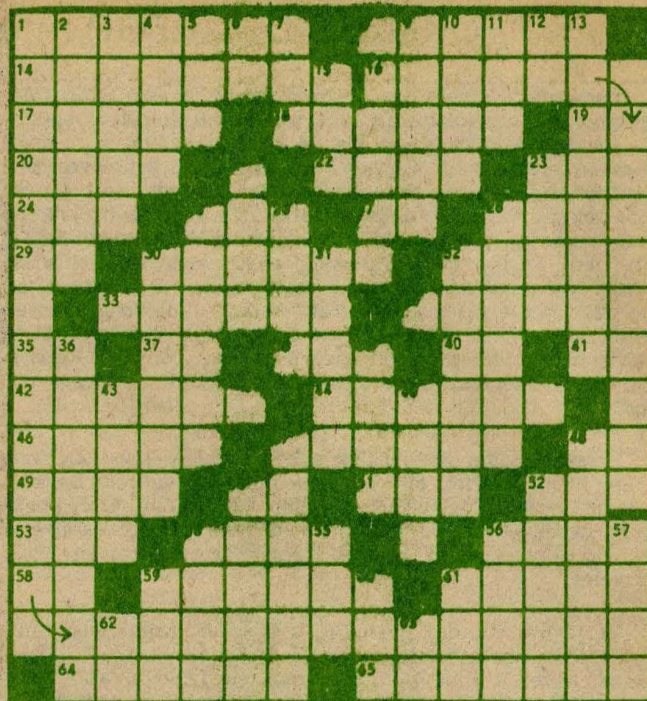
Elemér, Elina, Elma, Emőke, Ernő, Évald, Ida, Ilma, Ilmár, Ince, Iza, Lajos, Leonóra, Mánuel. Csakhogy ezek nem akármilyen nevek ám! Az a jellemzőjük, hogy ha egy bizonyos betűvel megfejljük őket, az eredmény akkor is egy keresztnév lesz, mint ahogy az *Aba*, a *Leon* vagy a *Livia* hasonlóképp megfejlve *Csabá-vá*, *Kleoná*, *Olivá-vá* alakul. A feladat: tessék úgy megfejlteni a felsorolt neveket, hogy a húsz névhez összesen csak tíz betűt használnak fel, azaz a kiszemelt betűk mindegyikét kétszer veszik igénybe: egyszer egy női név, egyszer pedig egy férfi név megfejléséhez! Talán fölösleges is hozzátennünk: az eredményül kapott neveknek szintén olyanoknak kell lenniük, amelyek — még ha ritkán fordulnak is elő — nálunk is viselhetők. (Megoldása nevenként 1, összesen 20 pont. A megfejtést a választott betűk ábcérendjében ajánlatos beküldeni.)

5. Illés Endre a nyelvről. Kossuth-díjas íróknak a mai magyar nyelvre vonatkozó érdekes megállapítását rejtettük el keresztrejtvényünk fő soriban. (Megfejtése 25 pont.)

A Pontozó feladatainak megoldását a lap szerkesztőségének címére kell beküldeni 1982. május 15-ig. A borítékokra tessék ráírni: Pontozó!

Jó megfejtést, kellemes és hasznos időtöltést kívánunk a rejtvények szerzői:

**Borbély Károly (5.)
 Grétsy László (1., 4.)
 Kun Erzsébet (2.)
 Váradai István (3.)**

A szerző: Illés Endre

VÍZSZINTES: 1. Eppen a kívánt helyre igyekszik. 8. Itt játszódik a „Rigoletto” c. opera. 14. Ogörög történetiró és hadvezér. 16. *A gondolat kezdete (zárt betűk: Y, T)*. 17. Szlav eredetű női név. 18. Napszak. 19. Ellentétes kötőszó. 20. Dorog környéki hegy. 22. Hibáztat. 23. Igeködő. 24. „... pásztorok királya” (Kukorica Jancsi dala). 25. Dűledező épület. 27. Székésben van! 28. Megvalósításra vár. 29. Némán inog! 30. Építőanyag. 32. Kis sebességű. 33. Úgy ám, valóban! 34. Ebből készül a gomolyasajt. 35. Azonos betűk. 37. LN. 38. Laza. 40. Kettőzve: Colette kisregénye. 41. Viszsa: izomszalag. 42. Garam-parti város szlovák neve. 44. Szalma törmeléke, tájszóval. 46. Csehszlovák író, filmrendező (Oldrich). 47. Kiváló költőnk, utóneve kezdőbetűjével (1926—1975). 48. Hátra ám! 49. Pezsgőboráról híres piemonti város. 50. Régi „c” betű. 51. Román teherautómárka. 52. Egyik érce a hematit. 53. Volt portugál gyarmat Indiában. 54. Rajtad... (te következel). 56. Fiúnév. 58. A kripton vegyjele. 59. Német népcsoport, hazánkban is élnek. 61. A bogarak testének kemény alapanyaga. 64. Úgyes munkafogások, technikai ötletek megvalósítói. 65. Palack, kissé elávozalt szóval.

FÜGGŐLEGES: 1. *A vízszintes 16. sz. alatti gondolat befejezése (zárt betűk: G, O)*. 2. Pirkad a hajnal. 3. Női név. 4. Amerikai filmszínész volt (Franchot). 5. Magyar filmcím. 6. Vércsoport-tényező. 7. Ékes lakoma! 8. Fonalból elkészít, például sálat. 9. Nagyon öregek. 10. Mohón, gyorsan eszik. 11. „Ott ... a rácson” (operettdal). 12. UJ. 13. A világ meseirodalmának kiemelkedő alakja. 15. Idegen szóban újat jelent. 21. Olasz város és tó. 23. Színes mintákat rajzol. 25. A túzok rokona. 26. Veszélyből kiszabadít. 28. E szigeten élt és dolgozott Gauguin. 30. A Hunyadiak ádáz ellensége volt (Ulrik). 31. Egyik évszakkal kapcsolatos. 32. Svájci üdülőhely. 36. A gonosz bába jelzője a mesében (itt névelővel). 39. Vasco da ... (híres portugál hajós volt). 43. „Az nem lehet, hogy annyi szív / Hiába ... vért” (Idézet a Szózatból). 45. Barátságtalan, rideg. 47. Lakrészek. 48. Olasz költő (Giambattista, 1569—1625). 50. Huszáros viselet. 52. Vetődik valamire, ritkább szóhasználat. 54. Új létesítményt átad. 55. ... Roy (Walter Scott regénye). 56. Szalkátlanított halszelet. 57. Egykor hatalmas amerikai birodalom uralkodója. 59. Pipázik, népies rövidséggel. 60. Bakonyi csúcs. 61. „A ... Trenck” (Jókai-regény). 62. Svéd és japán autójel. 63. Névutó, röv.

Figyelmező

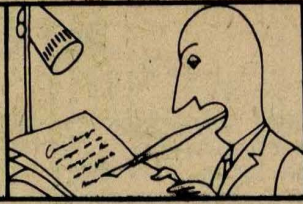
„Nyelvünkben a férfiúl erő megvan, s mondhatni, tán egy nyelvben sincs annyi, s ha van, legalább nincs több. S im ezen ereje nyelvünknek ... tartá fenn eddig létünket, s azon nagy csuda, melyen sokan bámulnak, hogy a magyar annyi tenger viszon-tagság közt sem olvadt még össze más nemzetek-kei, nem egyéb, mint természetes következménye nyelve erejének.”

(Széchenyi István: Hitel)

„A fordítás vonzereje az, hogy aminek a megírás-ára a nemzet élete nem adott alkalmat, megfogal-mazhatom, s közben olyan nyelvi vívmányokat csi-karhatok ki az anyanyelvből, amelyeket a körülmé-nyek, a reális élet nem kényszeríthet ki. A fordítás így bizonyos fokig a sors hiányát pótolja a nyelv-teremtésben. Tehetséges ember kétféleképpen vét-hez eközben: vagy úgy, hogy mindenáron ki akarja hozni a maga nyelvéből is, ami az idegenben meg-tetszett neki, s modoros lesz ... Vagy a művet szinte csak ürügynek tekintí, hogy nyelvi kincseit be-dobja ...”

(Németh László: Az én katedrám.)

HELYESÍRÁS! HELYESÍRÁS!

Így készül

helyesírási szabályzatunk 11. kiadása

A Magyar Tudományos Akadémia, mint olvasóinkat már többször is tájékoztattuk, elhatározta helyesírási szabályzatunk 11. kiadásának kibocsátását. Gondos előkészítés után a szabályzat végleges formába öntését a Helyesírási Bizottság 1980 őszén kezdte meg. Mivel az új szabályzatnak demokratikus közmegegyezésen kell alapulnia, a kidolgozás menete a következő.

A bizottságban már korábban megvitatott előtanulmányok alapján, melyek mind a vonatkozó helyesírási szakirodalmat, mind a közönség köréből érkezett véleményeket feldolgozták, Fábrián Pál professzor, a bizottság társelnöke fogalmazta meg a szabályzat fejezeteit. Az első változatot a Helyesírási Bizottság tagjainak egy szűkebb köre átnézi, megbeszéli. Ezután készül el az a javított kézirat, melyet a Kossuth Nyomda egyik szocialista brigádja önkéntes felajánlással készített, majd 400 példányban kinyomtat. Ezt a javaslatot megkapják az Akadémia elnökségének tagjai, az akadémiai osztályok, az érdekelt akadémiai bizottságok, számos nyomda és kiadó, pedagógusok, írók, újságírók, a szomszédos szocialista országok egyetemi magyar tanszékei stb., valamint természetesen a Helyesírási Bizottság tagjai. A beérkező vélemények, javaslatok közül a titkár az általános érvényű megjegyzéseket és az egyes pontokra vonatkozó elvi jellegű észrevételeket szó szerint a bizottság elé terjeszti. Az átfogalmazásra, példacserére, a példanyag bővítésére vonatkozó javaslatok elbírálása, megfontolása a szerkesztő és a belső ellenőrök dolga. A bizottsági vita eredményeképpen kialakult állásfoglalásnak megfelelően készül aztán el az a szöveg, amely majd (újabb ellenőr-

zés után) az Akadémia elnöksége elé kerül jóváhagyásra.

A beérkező levelekre egyenként válaszolni nem tudunk, de a bizottság ez úton is köszöni a hozzászólók megjegyzéseit, javaslatait, amelyek igen tanulságosak. Tudjuk, hogy minden levélíró, aki a szabályok megalkotásához hozzászól, jót akar, s a bizottság illő tisztelettel fogadja az érdeklődést és a tanácsokat. A dolog természetéből következően azonban, hogy nem lehet mindenkinek a kedvére tenni, s az Akadémiának nemcsak joga, hanem kötelessége is, hogy a mérleg nyelvén a szerepét betöltse, vagyis a teljes rendszert átlátva kinyilvánítsa, mi az, amit írásgyakorlatunkban ésszerűnek, üdvösnek, hasznosnak ítél, mi az, aminek elfogadását nem tanácsolja, vagy éppenséggel helyteleníti.

Ez a felfogás természetesen nem jelenti a jogos kívánások elutasítását. Mindazok a módosítások, amelyeket a bizottság tervbe vett, kivétel nélkül a nagyközönség vagy a szakmai körök óhajainak kielégítését célozzák.

A munka folyamatosan halad: eddig a szabályzati résznek kb. a felét tárgyalta meg a bizottság. A szabályzatot 1982-ben, az első helyesírási szabályzat megjelenésének 150. évfordulójára szeretné az Akadémia megjelentetni, de ez számos körülménytől függ, nem utolsósorban a vázolt munkafolyamat bonyolultságától s a közmegegyezés kialakításának olykor nem kis nehézségeitől.

Keszler Borbála

Milyen lesz

helyesírási szabályzatunk szójegyzéke?

Aki különféle helyesírási problémáit lehetőleg gyorsan kívánja megoldani, az a szabályzatban először nem az írásmód alapjául szolgáló szabályokat keresi, hanem a gondot okozó szó, szóalak vagy szókapcsolat helyes írásformáját. A tájékozódásnak ezt a gyors lehetőségét a szabálykönyv szójegyzéke kínálja a számára. Am az is gyakori eset, hogy a szójegyzékben bön-gésző bosszankodva állapítja meg: sok mindenre rábukkant, éppen csak a keresett szóra vagy szókapcsolatra nem.

Ha csak futó pillantást vetünk is szabályzataink szótári részének eddigi történetére, nagyon is érthetőnek tarthatjuk az említett bosszankodást. Szabályzatainknak 1901 óta van szójegyzékük. Az 1901-i, 436 címszóból álló szerény mutató a további kiadásokban fokról fokra bővült: az 1946-i már kb. 5000, az 1950-i és az 1954-i pedig egyenként kb. 20 000 egységet tartalmaz. Aligha vonható kétségbe, hogy az utóbbi tekintélyes mennyiség sem foglalhatja magában mindazokat a szavakat és szókapcsolatokat, amelyek társadalmunk különböző anyanyelvi kultúrájú tagjai számára helyesírási szempontból problematikusak lehetnek. Fölmerül tehát a kérdés: hogyan lehetne a készülő 11. kiadás szójegyzékét — a terjedelem ésszerű korlátait át nem hágva — úgy megszerkeszteni, hogy a lehető legtöbb eligazítással szolgáljon mindenkinek, aki birtokában van az anyanyelvi alapszókincsnek?

A feladat megoldásában két előzményre támaszkodhatunk.

Az egyik a Helyesírási tanácsadó szótár. Természetesen nem arról van szó, hogy jelenlegi szabályzatunk szójegyzékét felduzzasztva, az említett mű terjedelméhez közelítsünk. Ehelyett a szerkesztésnek ott először alkalmazott módszert, az ún. bokrosítást kívánjuk alkalmazni szójegyzékünkben. Ez az eljárás abban áll, hogy sok címszó mellé olyan összetételeket és kapcsolatokat is felsorakoztatunk, amelyekben az illető szó egybe- vagy különírandó elő- vagy utótagként fordul elő. (A csont bokrába kerül pl. — többek között — a *csontgomb*, a *csontszilánk*, a *csont karperce*, a *kulcsont*, a *velős csont*.) Mivel a bokrok anya-

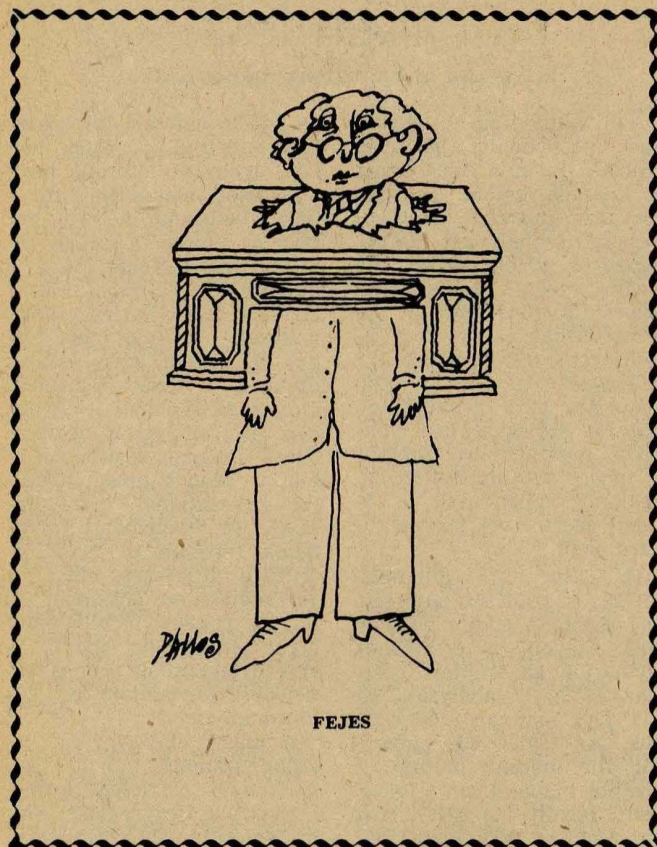
ga külön címszóként már nem szerepel a szójegyzékben, gyakran előfordul, hogy a keresett alakulatot nem a maga betűrendi helyén, hanem az utótag bokrában találjuk meg. (Tehát pl. a *kulcsont*-ot a *csont* alatt.) Az sem lesz ritka eset, hogy a keresett alakulat nem fordul elő sem az elő-, sem az utótagnál. Ezek bokrában szóanyaga azonban — és ebben áll a bokrosítás nagy értéke — ilyenkor is útbaigazíthat az azonos típusú alakulat írásmódjának bemutatásával. (A *művelődési forradalom* felvétele pl. nem föltétlenül szükséges, hisz a *forradalom* szó bokrában ott lesz a *polgári forradalom*, s arról tanúsodik, hogy a vele nyelvtanilag azonos *művelődési forradalom* is különírandó.)

A másik előzmény az iskolák számára készült segédkönyv, a Helyesírási Bizottság szójegyzékében megvalósult a bokrosító szerkesztésmód. Ennek a munkának az „újdonsága” szabályzataink egy régebbi gyakorlatának föllevenítése volt, nevezetesen az, hogy a szavak és szókapcsolatok mellett — ahol célszerűnek mutatkozott — föltüntették annak a szabálypontnak a sorszámát, amely az illető egység írásmódjára (kezdőbetűjére, hangjelölésére, kapcsolásmódjára) vonatkozik. Bővebb fejtegetés nélkül is belátható, hogy nem lebecsülendő haszon származik ebből (az 1950-i és 1954-i szabályzatban sajnálatosan mellőzött) eljárásból: a szójegyzékhez forduló ugyanis nemcsak azt tudhatja meg, hogyan kell valamit helyesen írni, hanem — ha kíváncsi rá — azt is, hogy miért éppen úgy. Ezért tüntetjük föl új szabályzatunk szójegyzékében a megfelelő szabálypontokra utaló számokat.

Mindennél fontosabb azonban az, hogy a jegyzékbe felvett szavak és szókapcsolatok — bokrokon belül és kívül — valóban „élők” legyenek, vagyis olyanok, amelyek a köznyelv mai állományába tartoznak. (Szókincsünk gyors változása, mozgása miatt ugyanis az 1954-es szóanyag már több tekintetben elavult.) Az anyagkiszemelések ehhez a szempontjához igazodó szójegyzéktervezet elkészült, s e sorok írásakor már a helyesírási kérdések tekintélyes számú szakértőjének beható bírálatára várat.

Szemere Gyula

A körúton

FEJES

Mann-né logikája

Többször ütközünk olyan helyesírási problémákba, amelyeknek jó megoldásához nem találunk ugyan közvetlen eligazítást a helyesírási kézikönyvekben, de egy kis logikával megbirkózhatunk velük.

Ismert szabály, hogy közsavak toldalékolásakor, ha egy hosszú mássalhangzóra végződő szóhoz ugyanolyan mássalhangzóval kezdődő toldalék járul, az egyszerűsítés elve alapján három betű helyett csak kettőt írunk: *kisebb + ből = kisebből*, *vádlott + tól = vádlottól* stb. A *tollal* szóalakban sem lehet egymás mellett három *l* betű (vö. 82. pont).

De ha *Toll* úrral találkozunk, azt szabályzatunk szerint már így írjuk: *Toll-lal* (vö. 230. pont). És nem mindegy, hogy *Kissel* vagy *Kiss-sel* váltottunk levelet, mert az első esetben *Kis*, a másodikban *Kiss* volt a címzett neve, s ehhez kapcsoltuk a *-vel* határozórag hasonult alakját.

Ezen az alapon oldhatjuk meg azt a kérdést, amellyel a szabályzat nem foglalkozik. Ha valakinek a családneve *Mann*, akkor ennek *-né* képzős alakját a felesé-

ge *Mann-né* vagy *Manné* formában írja? Az első a helyes, mert a második a kié? kérdésre felel. A két szóalak úgy viszonyul egymáshoz, mint *Petőfiné* és *Petőfié*. A *Mann-né* azt jelenti: Mann felesége; a *Manné* pedig ezt: Mann tulajdona. Ha a férj-jel találkozunk, akkor *Mann-hoz* van szerencsénk, *Mann-nal* találkoztunk. (A kötőjelre azért van szükség, hogy három azonos betű ne kerüljön egymás mellé: *Mann-nal*, *Mann-nál*, *Mann-nak*; tehát: *Mann-né*.) Hasonlóképpen *Hermann-né*, *Hoffmann-né* stb. (De természetesen csak *Hermanné*, *Hoffmanné*, ha a férj neve *Herman*, *Hoffman*; stb.)

Vannak hosszú mássalhangzóra (írásban: kettőzött betűre) végződő keresztnéveink is: *Adrienn*, *Bernadett*, *Mariann*. Az ilyeneket így toldalékolnánk: *Adriennek* (kik? *Adrienn + ek*), de *Adrienn-nek* (kinek? *Adrienn + nek*), *Adrienn-nél*; *Bernadetté* (kié?), de *Bernadett-té* (kivé?), *Bernadett-tel*, *Bernadett-től*; *Mariannhoz*, *Mariann-nal*, *Mariann-nál*, *Mariann-nak*.

Pásztor Emil

Egy havas decemberi délután nagyon jólesett banánt csemegézni. Örömet fokozta, hogy a szezon első banánadagja vándorolt le a gyomromba. Az étkezés időpontjának helytelen megválasztása miatt azonban némi lelkifurdalást éreztem. Nem engedelmeskedtem ugyanis a körüti zöldségesbolt szabályzatának (bár valószínűleg nem annak szánták). Nagy táblán tudatták ugyanis, hogy *déli gyümölcs* kapható. Vagyis a körüti banán, narancs leghamarabb tizenkettőtől legkésőbb fél egyig fogyasztható, a déli harangszótól kb. a rádió déli krónikájának a befejezéséig, esetleg egy kicsit tovább. Elképzelni is szívfacsaró, hogy a kedvelt gyümölcsfajták annyira elválaszthatatlanok lennének a déli napszaktól, mint a harangzó vagy a rádiókrónika. Ezért kellett volna egybeírni a *déli gyümölcs* szót! Csak így jelenti azt, ami a valóság: délről, az örök napsütés országából származó közkedvelt élvezeti cikket.

Erről az elfuserált helyesírási tábláról jutott eszembe, hogy az 1980. júniusi Ifjúsági Magazin egy beszélgetést közölt Berczik Zoltánnal *Élen és kés élen* (így!) címmel. A cím azt sejteti, hogy sikercsapatot építeni, illetőleg vezetni nem ritkán a cirkusz *késélen* egyensúlyozó művészenek mutatványához hasonló. Ha egybeírjuk a két szót, akkor nyugodtan pakolhat bárki bármit a késéire, mert ha elég ügyes a kellék tartója, megáll rajta még az asztalitenisz-csapat kapitánya is. Am ha különírjuk — *kés élen* —, akkor a hosszú pengedarábon nem egyensúlyozhat még egy kapitány sem, csak maga a „tulajdonos”, tehát a kés. Mivel e tárgy önállóan képtelen helyzeti energiáját mozgásivá alakítani, a rossz írásképe helyes értelmezését csak az agysejtek mozgási energiájának fokozásával remélhetjük.

De erre a műveletre minnek kényszeríteni az olvasókat?

Horváth K. József
(Budapest)

A játszótársam, mondd, akarsz-e lenni...?

Szép, szép. De minek a két *d*? — kérdezik Kosztolányi olvasói.

Tudjuk, hogy a felszólító mód egyes szám 2. személyében a tárgyas ragozású teljes alak: *meséljed*, *írad*, *tépjed*, *varrjad* stb. Velük szemben a rövid formák: *meséld*, *írd*, *tépd*, *varrd* stb. Az ige tövéhez tehát a 2. személyű tárgyas *-d* rag közvetlenül kapcsolódik.

Ennek értelmében logikus, hogy a *d*-re végződő igékben a *d*-t kettőznünk kell a rövid alakokban: *add* (mert *ad + -d*), *tudd*, *védd*, *szedd* stb. Természetesen akkor is így kell eljárunk, ha a szó végén a mássalhangzók torlódása miatt a *d* hangot nem tudjuk hosz-

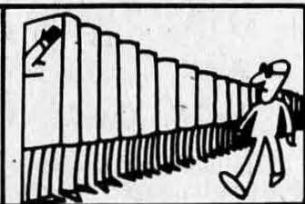
szan ejteni: *mondd* (mert *mond + -d*), *küldd*, *oldd*, *hordd*, *kezd*, *toldd* stb.

A magánhangzóra végződő igék és a *tesz*, *vesz*, *visz*, *eszik*, *iszik*, *hisz* rövidebb felszólító alakjában is megkettőzzük a *d*-t: *ródd*, *lődd*, *tédd*, *idd*, *hidd* stb. Ez azért nem szokott nehézséget okozni, mert itt a *d*-t mindig hosszan ejtjük.

Néha az is előfordul, hogy helytelenül hosszúnak jelölik a nem *d* végű igék tárgyas ragozású rövidebb alakját: „*írd*”, „*hozdd*”, „*figyeld*” stb. Az ilyen hibák oka alighanem az *add*, *mondd* alapján való helytelen általánosítás.

Sándorfi Géza
(Budapest)

SZEMLE

Évforduló

„Nyolcszáz éves a magyar hivatali írásbeliség” — ezzel a címmel rendeztek tudományos ülésszakot a pesti egyetemen. Bizonyára fölkiáltójeles hangsúllyal olvassandó a nevezetes évfordulóra való emlékeztetés, „mí-szerint” (hogó stílusosak legyünk) III. Béla 1181-ben elrendelte az írásos ügyinté- zést, s az okleveles gyakorlat egységesítésére megszervezte a királyi kancelláriát. Állami életünknek és joggyakorlatunknak kétségkívül jelentős állomása ez, a fenti cím azonban így is érthető: nyolcszáz éves a magyar bürokrácia — és a bürokratikus stílus.

A szükségszerű és természetes fejlődést ugyanis gátolta a latin és a német nyelv hivatalos használatának évszázados gyakorlata. Amikor 1844-ben végre törvény biztosította a magyar államnyelv jogát, a szerves fejlődés előzményeinek hiányát idegen minták átvételével pótolták, s ezt még torzította is a nyelvújítók túlbuzgalma. Egy mesterkélthivatali zsargon alakult ki így, melynek nyakatekert terjedősségét és örökölt magyartalanságát a hivatal tekintélye és az ural- kodó osztály kasztszelleme tabuvá merevítette. Jó szán- dékú reformkísérletek ellenére szinte napjainkig hat e szívós hagyomány, teté- zve azzal, hogy új társadal- mi-gazdasági rendünkben a hivatali nyelvhasználat köz-életi nyelvvé szélesedett, s behatolt a mindennapi be- szédbe is. Remélhető-e, hogy a tudományos tanács- kozás szakemberei találnak valamiféle utat az egész- ses kibontakozás felé, amely eloszlatná a „hivatalos nyelv” ellenszenves, riasztó hangulatát?

Tankönyvbírálat

Az Akadémia anyanyelvi bizottságának ülésén Károly Sándor egy. tanár a Magyar Nyelv, a Magyar Nyelvőr és az Édes Anya- nyelvünk néhány utóbbi év- folyamának tartalmi statisztikáját elemezte: milyen szerepet töltenek be a folyóiratok a nyelvművelés- ben?

Az arányok természetesen eltérők a lapok jellege szer- rint. A Magyar Nyelv „klasz- szikus” tudományos folyó- irat, s már elég ritkán köz- löl nyelvművelő cikket. Rendszeresen foglalkozik azonban helyesírási kérdé- ssekkel, a szabályzat készülő új kiadásával kapcsolatban. — A Magyar Nyelvőr — ésszerű megosztással — jó- részt átvette lapjátársától a tudománynépszerűsítés és nyelvművelés feladatkeretét. Különösen jelentősek az anyanyelvi oktatással és az írói nyelvvel foglalkozó ro- vatai. — Az Édes Anya- nyelvünk változatos tematika- i sokoldalúsággal jól be- tölti a gyakorlati nyelvmű- velés és a nyelvi ismeret- terjesztés feladatát. Hatása azonban sűrűbb megjelenés- sel bontakozhatna ki igazán. A lap célja iránti érdeklő- dést bizonyítja, hogy máris népes, sokrétű munkatársi gárda csoportosult köréje.

Az előadás kiegészítése- ként Grétsy László számba vette azokat a sajtótermé- keket, amelyek rendszeres nyelvművelő közleményeik- kel, illetve rovattal szolgálják nyelvünk ügyét, ki- terjesztve munkánk hatókörét.

Az ülésen tárgyalta meg a bizottság Szende Aladár je- lentését is a tankönyvek foly- amatos nyelvi bírálatáról. Legutóbb középiskolai fizika- és kémiakönyvek kerültek sorra. A tapasztalatok az előzőkhöz hasonlóak: a tudományok fejlődése megkí- vánja a korszerűséget, a tankönyvek szerzői azonban tudóskodással akarják bizo- nyítani naprakész tájéko- zottságukat, s tudományos szakmunkák, egyetemi tan- könyvek anyagát zsúfolják középiskolai keretekbe. Ez nemcsak nehezen emészthető töménységet okoz, hanem azzal a fogyatkozással is jár, hogy az ismeretátadás és a tanulhatóság pedagógiai szempontjai nem érvényesül- hetnek eléggé. Rádásul a szerzők — furcsa módon — sokszor a sajtónyelv és a brosúrák sablonjaival próbálják a szakszerűséget oldani, s az eredmény: riasztó, érdektelen szárazság, nyelvi sivárság. Pedig a cél az volna, hogy a tankönyv érdekes, vonzó olvas- mány is legyen, s az ál-

talános műveltséget meg- alapozó ismeretek befogadását világos, természe- tes, nyelvi nevelő erejű szö- szövegével segítse.

Panasz

Erre intenek azok a sűrű panaszok is, hogy az egymás sarkára hágó iskolareformok és módszertani újítások ellenére szegényes a fiatalok nyelvi műveltsége, és gyatra a beszédkultúrája. Sőt hal- lunk méltatlankodó véle- ményt is, helyesírásban és nyelvtani ismeretekben bi- zonytalan, beszédhibás vagy előadókészség híján levő ta- nárokról. Pedig nekik kelle- nek ellensúlyozni a tanköny- vek nyelvet sorvasztó hatá- sát. De bármily furcsa is, szaktudása mellett éppen a beszédkészségéből élő peda- gógus minden ez irányú al- kalmassági vizsga nélkül pá- lyára léphet. (Talán még szerencse is, hogy a diploma után sokan másfelé for- dulnak?)

A beszédkultúráért

Elég későn fedeztük fel, hogy az ember szavai és vi- selkedése közt elválasztha- tatlan, egymást alakító és meghatározó kapcsolat van: mindkettő az egyéniséget tükrözi. Kazinczy epigram- mája már rávilágít erre: „Szólj! s ki vagy, elmond- dom.” Ennek jegyében ala- kult meg a Hazafias Nép-

front beszéd- és magatar- tás-kultúrával foglalkozó munkacsoportja. Lépten- nyomon tapasztaljuk, milyen nagy a szakadék a szocia- lista embereszmény, a nyel- vi műveltség igénye és a modortalanság, durvaság, nyelvi kulturálatlanság ki- ábrándító valósága közt. Bár a megelőzés könnyebb és hatékonyabb, mint a baj orvoslása, reméljük, hogy a népfront indította mozgalom — átfogó szervezeti lehetőségei folytán — hatni tud majd az eddig közönyös tár- sadalmi tudatra.

Nevek

Az idej magyar nyelv he- tének központi rendezvény- sorozatát az országos hely- négyűjtés úttörője, Zala megye vállalta. Ezért is vá- lasztották fő tárgykernek az Életünk és a nevek című témát, melyre Hajdú Mihály ajánlójegyzéke több tucatnyi érdekes ötletet kí- nál az előadóknak, a név- adás általános kérdései, a hely-, személy- és állatne- vek, az intézmény- és már- kanevek, valamint az írói névadás keretecímek alá csoportosítva. Természetesen sok más közérdekű nyelvi kérdéstről is tartanak elő- adást, nemcsak Zalában, ha- nem Budapesten és a me- gyékben is. Az érdeklődés és a siker bizonyára a hagyó- mányos lesz.

K. M.

Antal László:

Nyelvek nyomában

A nyelvi ismeretterjesztés ma talán fontosabb, mint valaha. De nem elég csak a nyelvhasználat kérdéseiről tudni. Igen hasznos ismeretekkel szolgálhat az egyes nyelvekről, nyelvcsaládokról, azok történetéről szóló munka is — különösen olyan országban, ahol igen sokan tanulnak idegen nyelveket.

Efféle célt is tűzhetett maga elé Antal László, mikor megírta könyvét, elsősorban fiataloknak, érdeklődő ti- zeneseknek. A nyelvek sokféleségéről szól, kimerít- hetetlen változatosságukról. Először fölvezet a nyelvek főbb típusait, majd a leg- fontosabb nyelvcsaládok tör- ténetét mutatja be, az oda tartozó nyelvek rövid ismer- tetésével. Külön foglalkozik Európá ma élő nyelveivel.

Végül a nyelvek lehetséges jövőjéről, a mesterséges nyelvek szerepéről ír.

Nagyon érdekes, sőt izgal- mas nyelvi összefüggésekről számol be a könyv. A té- nyek ismertetése azonban sok helyen fölsorolássá vá- lik. Az érdekesebb nyelv- pológiai részekben és az utol- só fejezetben Antal László megcsillogtatja levezető mód- szerét s ehhez tartozó, szikár, de szellemi élményt nyújtó stílusát. A nyelvcsa- ládokkal foglalkozó, szinte lexikonba illő fejezetekben inkább az adatok uralkod- nak. Néhány térkép igen kí- vánatos volna. A könyv így is hasznos és szükséges ki- advány.

T. N. G.

Orosz nyelvű testvérlapunkról

1967 óta, évenként hatszor jelenik meg a Szovjet Tudományos Akadémia nyelvvelő folyóirata, a *Russzkaja Recs* (Orosz Nyelv-nek lehetne fordítani). Gazdag és változatos olvashatót kínál, ezt érzékeltetjük az 1981. évi harmadik szám rövid bemutatásával. A mostani füzet címlapjáról a nagy orosz kritikus, Belinszkij néz az olvasóra, mögötte a könyvespolcon egy Puskin-mellszobor. 170 éve született Belinszkij, a múlt század orosz irodalmi életének kimágaszó képviselője, akinek egyik halhatatlan érdeme, hogy kortársként felismerte és méltatta Puskin költészetének jelentőségét.

A folyóiratnak a múlt század orosz irodalmát, Puskin és Belinszkij méltató cikkei mellé jól illeszkednek a régi orosz irodalmat idéző írások. A kijevi barlangkolostor hajdani lakója, a krónikás Nesztor olyan legendás alakja volt az orosz történetírásnak és irodalomtörténetnek, mint Anonymus a magyar kultúrának. A folyóirat ezúttal egy kevésbé ismert művét közli. A régmúlt mellett a közelmúlt is szóhoz jut ebben a számban. Badajeva cikke Konsztantyin Szimonov regényírói technikájával foglalkozik. Szimonov tudatosan használja fel az élőbeszéd jellegzetes fordulatait, szerkezeit, hogy „belülről” érzékeltesse a főhős gondolatainak áradását. A lélektani hitelesség és művészi tömörség teszi Szimonovot a Nagy Honvédó Háború igaz krónikásává.

A *szaknyelvi rovat* témája első pillantásra meghökkenítő: szakszavak a tudományos-fantasztikus irodalomban. A jövőben játszódó művek szerzői gyakran alkalmaznak általuk elképzelt anyagok, jelenségek, szervezetek elnevezésére kitalált szavakat, s ezek a szókészletben elfoglalt helyüket tekintve éppúgy szakszavak, mint létező dolgokat, jelenségeket jelölő társaik. Képzésmódjukkal, hangalakjukkal jól beleilleszkednek a már meglévő szakszókincsbe.

A *földrajzi nevek* iránt érdeklődők sok érdekeseget olvashatnak a régi orosz városok és települések nevének eredetéről. Az úgynevezett „arany gyűrű” városai közül most *Jaroslavl*-tól a festett edényeiről is ismert *Kosztromá*-ig tart a névfeltáró utazás.

Taranov cikke a „legoroszsabb fa”, a *nyirfa* népi elnevezéseit ismerteti. Sok érdekességet tudhatunk meg a folyóirat nyelvtörténeti, szavak, kifejezések eredetét vizsgáló írásaiból.

A szorosabban vett nyelvvelő írók közül kiemelhetnénk a kiejtési normával, az ő személyes névmás használatával foglalkozó cikkeket. A gazdag kritikai rovat alapján képet alkothatunk a tavaly megjelent nyelvvelő könyvekről, nyelvészeti tanulmányokról.

A folyóirat folytatásokban közli Nyikonov családnévetimológiáit. A mostani folytatásból megtudhatjuk például, hogy az *Usztynov* családnév a *Justinus* római személynévből származik, *Furmanov* író családnéve pedig az oroszba németből átkerült *Fuhrmann*, 'kocsis' jelentésű közszóból ered. A folyóirat szerkesztői érdekes olvasói kérdésekre is adnak választ.

Hasznos, érdekes olvasmány az orosz nyelvvelő folyóirat. Ahogy az egyik cikkben olvasható Krupszkaja-idézet megfogalmazza, egy nyelv tanulása, s hozzátehetjük, művelése is „elválaszthatatlanul összekapcsolódik múltjának ismeretével, a nyelvet beszélő nép történelmének, kultúrájának megismerésével”. Ezt a feladatot látja el igényesen, színvonalasan a *Russzkaja Recs*.

Huszár Ágnes

Két nyelvjárási szótár

Kiss Jenő: Mihályi tájszótár, Markó Imre Lehel: Kiskanizsai szótár, Akadémiai kiadó, 1979., ill. 1981.

Nyelvünk szókincsének tekintélyes részét alkotják azok a tájszavak, amelyek csak a nyelvterület egy-egy kisebb részén használatosak, főként a falusi lakosság körében. Már a múlt század első felében felfigyeltek tudósaink, költőink és íróink a nyelvjárások változatos szókincsére, s a tájszavak összegyűjtését szorgalmazták. Mintegy másfél évszázad alatt igen gazdag anyag gyűlt össze, amelynek nagy része a különféle tájszótárakban hozzáférhető.

Nyelvünk egységesülésének következtében a tájszavak egyre inkább kikopnak az élő nyelvből, mert ma már a falusi lakosság is többnyire köznyelvi szavakat használ olyan tárgyak, fogalmak megnevezésére, amelyeket régebben helyi tájszó jelölt. Az *ómáriom* helyett *szekrényt* mondanak, az *evesség* helyett inkább a *genny* járatos és csak az idősebbek tudják Nyugat-Dunántúlon, mi is az a *cájj* (élesztő). A tájszavak pusztulásának folyamata még jobban felgyorsult azáltal, hogy a hagyományos gazdálkodást felváltotta a nagyüzem. A régi paraszti munkák szókincsét bizony már csak az ötven év feletti nemzedék ismeri.

Az Akadémiai Kiadó két nyugat-dunántúli tájszótárt jelentetett meg. Kiss Jenő a rábaközi Mihályinak a köznyelvtől eltérő szavait gyűjtötte össze, Markó Imre Lehel pedig a Nagykanizsával már egybeolvadt Kiskanizsáét. E két kiadvány egyrészt azt bizonyítja, hogy még nincs minden tájszó felje-

gyezve, szótározva, másrészt pedig arról is tanúskodnak a kötetek, hogy a fent elmondottak ellenére még mindig lehet tájszavakat gyűjteni, ha megtaláljuk a jó adatközlőket.

Kiss Jenőnek ez nem volt nehéz, hiszen szülőfalujában gyűjtött, a szüleitől is igen sok régi szót hallott és jegyzett föl. A szerző anyanyelvjárásáról lévén szó, az adatokat a szótárban minősíteni is tudta aszerint, melyik szó régebbi, már nem is használatos, vagy csak az idősebbek emlékezetében él. A mintegy háromezer címszó mellett bizony szép számban találunk olyan jelzést, amely a kihalásra, visszazorulásra utal, pl.: *béda* 'buta', *bolétta* 'pénzt helyettesítő jegy a 30-as években', *ipa* 'após', *szapirnyáz* 'gyorsan, hadarva beszél'.

Markó Imre Lehel szótárában a valódi tájszavak mellett sok ún. alaki tájszót találunk, olyanokat, amelyek a köznyelvben is ismeretesek, csak helyi kiejtésük, hangalakjuk tér el a köznyelvi formától, pl. *csókúgat* 'csókolgat', *evessitt* 'elveszít', *kódés* 'koldus', *lötösz* 'letesz'. Szemléletes rajzok is segítik az értelmezést, a jelenségek könnyebb megértését.

Érdemes kézbe vennünk a két szótárt, mert nemcsak sajátos nyugat-dunántúli tájszavakat ismerhetünk meg belőlük; e kiadványok arról is tanúskodnak, milyen változás zajlik le nyelvjárásainkban, különösen a szókincs területén.

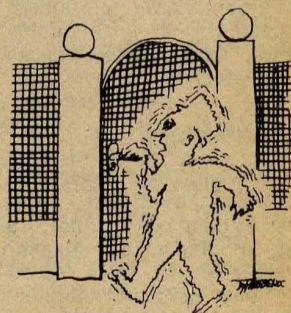
Balogh Lajos

SAKANYELVI SZÓTÁR

Ioncsapda

Kapuáramkör

Parazita-nyomaték

ig, József Attiláig legjobb írónk, költőink is elfogadták, s műveikben használták. József Attila egyik legszebb versében is megtalálható:

Most azon *muszáj*

[elmerengnem,
hagy ha te nem szeretnél
lengem,
kiolthatnám drága szemem,
lehunyhathnám fáradt
[szemem.
(Flórának)

A *muszáj* szót különben azért is kár lenne kiirtani nyelvünkéből, mert több, erőteljesebb, mint a *kell*. Hogy mennyivel, azt Jókai igen találóan fogalmazta meg Politikai divatok című regényében: „A *kell* nem olyan nagy úr. Ezzel lehet még beszélni; ennek még lehet ellenvetések tenni; hátha nem kell? hátha nem nagyon kell? hátha csak kellene? hátha csak úgy kell, ha lehet? — de a rettenetes *muszáj* előtt elenyészik minden emberi kifogás; ez előtt nincs alku, nincs lehetetlenség; ezzel nem lehet felelni, ezt nem lehet elodábozni, ez nem kapacitálható, ezt nem lehet megvárakoztatni; ami *muszáj* — az *muszáj!*”

T. Urbán Ilona

Kun Vilma — 6237 Kecel,
Kossuth Lajos u. 8. — észrevételeire a következőket válaszoljuk:

Az 'egyikük', 'másikuk' értelemben használatos *egyikőjük*, *másikőjük* népies kifejezés használata manapság valóban egyre jobban terjed. Megfelelő szövegkörnyezetben nem hibáztatjuk, de köznyelvi szövegbe az *egyikük* forma való.

A hibás szórendre említett példamondatával nem értünk egyet. Az „*Érkezett a címemre egy felszólítás...*” mondatban nem érezzük németesnek azt, hogy az állítmány a mondat elejére került. A magyar szórendet szabadnak szokás nevezni, s ez azt jelenti, hogy — bizonyos esetektől eltekintve — a szavakat értelmi és érzelmi tényezőktől függően helyezzzük egymás mellé. Így a közlés szempontjából fontos részeket kiemeljük, a mondat elejére tesszük, s csak ezután következnek a kevésbé fontos részek.

„A vállalat, aki...” szerkezetben valóban durva hiba az *aki* vonatkozó névmás használata, mivel itt nem a vállalatot alkotó személyekről, hanem a vállalat

latról mint intézményről van szó. Igaza van, ilyen esetekben az *amely* névmás a helyes.

Balogh Judit

Kígyóssy István — 4431 Sóstógyógyfürdő, Szociális Otthon — megfontolt, alapos fejtegetéseit szívesen olvastuk. Úgy véljük azonban, hogy egyes kérdésekben túlságosan szigorú.

A levelében kifejtett nézetek jó részével egyetértünk, főleg némely szóhasználati „bukfenc”, az idegen szó-halmozás, szótévesztési vétségek helytelenítésével. Tekintetbe kell viszont vennünk a nyelvi változás folyamatát. Nem szabad meglepedkeznünk arról, hogy egyes szavak életében jelentésátalakulás következik be az idők során. Ilyenkor a szóalak maga továbbél, de elveszíti eredeti jelentését, vagy a régihez más, akár teljesen ellentétes jelentés is kapcsolódhat. Ez történt például az eredetileg 'szilárd, biztos' jelentésű *szolid* szóval vagy a régen 'urának vall' értelemben használatos *ural* szóval. A *szanal* is ilyenféle értelemátalakuláson ment át: a mai nyelvhasználatban elsősorban a 'valamilyen épületet lebont, intézményt feloszlat, megszüntet' jelentést hordozza.

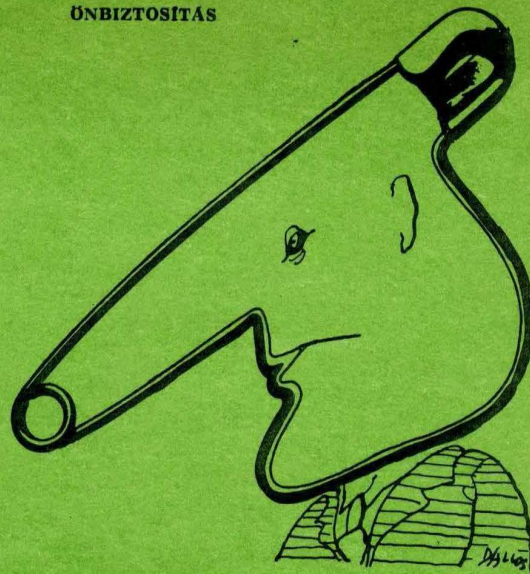
Felde Györgyi

Berecz József — 2194 Tura, Tüzér út 8. — a *valaminek az ürügyén* szerkezet helyességéről kérdezi véleményünket.

Már többször szoltunk róla, hogy ez a kifejezés csak akkor helyes, ha valaminek a valódi oka helyett koholt, tehát hamis megokolással mondunk vagy teszünk valamit, azaz *valamilyen ürügyel*. Viszont ha valódi okból vagy alkalomból történik valami, akkor már csak az *ok* vagy *alkalom* szavakat használhatjuk. Ehhez hozzátesszük még azt is, hogy van az *ürügyén* szóalaknak egy tréfás jelentésárnyalata is. Ez pedig az az eset, amikor valakiről már egyébként is időszerű volna szólni, tehát az adandó alkalom nem a valódi, csupán a látszólagos oka annak, hogy ezt meg is tesszük. De úgy véljük, ez az utóbbi használat nem mond ellent az *ürügyén* eredeti jelentésének.

Balogh Judit

ÖNBIZTOSÍTÁS

Dallos képezzótára

HONNAN FÚJ A SZÉL?

KLIKK-RENDSZER

DALLOS